

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/381541579>

Patricia Nedelea CURS DE SCRIERE ACADEMICĂ

Book · June 2024

CITATIONS

0

READS

165

1 author:

Patricia Nedelea

West University of Timișoara

8 PUBLICATIONS 4 CITATIONS

SEE PROFILE

Patricia Nedelea

•

**CURS DE
SCRIERE ACADEMICĂ**

Cum să scrii o teză de licență,
masterat sau doctorat

Patricia Nedelea este lector universitar la Facultatea de Muzică și Teatru a Universității de Vest din Timișoara. Studiile ei universitare cuprind o varietate largă de științe umaniste și sociale. Cele două doctorate obținute la două prestigioase instituții europene – CEU și EUI – aplică studiile de gen pe dramele shakespeariene și punerile lor în scenă, dar și arta memoriei pe sistemele vizuale ale cărților de tarot, un artefact produs de Renașterea italiană. În plus, ea este prima femeie din România care a făcut stand-up comedy (din 2006 până în 2011), pe scena Teatrului Național din Cluj-Napoca și la HBO România, în emisiunea „Stand-up Café”. Câteva dintre cărțile academice publicate până în acest moment sunt: *Three Shakespearean Graces: a queer perspective* (2012), *Femina Ludens Playing Shakespeare* (2017), *Didascaliile lui Camil Petrescu. O scriitură dramatică unică* (2020), *Jurnalul de actor ca artă a memoriei. Curs practic de auto-reflecție teatrală* (2024), *Curs de reinterpretare a dramaturgiei clasice prin perspectivă Queer. Și trei scurte comedii Queer* (2024). Patricia Nedelea a publicat și cărți de ficțiune: thrillerul *Constant Guests* (2017), romanul comic *Vai, l-am omorât pe Sergiu* (2017) și volumul de texte dramatice de stand-up *Bărbații sunt precum pantofii* (2020).

Patricia Nedelea

**CURS DE
SCRIERE ACADEMICĂ**

Cum să scrii o teză de licență,
masterat sau doctorat

**Cluj-Napoca
2024**

Colecția
ȘCOALA ARDELEANĂ DE TEATROLOGIE

Referenți științifici:
Prof. univ. dr. Violeta Zonte
Conf. univ. dr. Adrian Korek

© Editura Școala Ardeleană, 2024
Cluj-Napoca, str. Mecanicilor nr. 48
Redacția: tel.: 0364.117.252; 0728.084.801
e-mail: office@scoalaardeleanacluj.ro
redactie@scoalaardeleanacluj.ro
Difuzare: tel./fax: 0364.117.246; 0728.084.803
e-mail: difuzare@scoalaardeleanacluj.ro
esadifuzare@gmail.com
www.scoalaardeleanacluj.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NEDELEA, PATRICIA
Curs de scriere academică : cum să scrii o teză de licență,
masterat sau doctorat / Patricia Nedelea. - Cluj-Napoca :
Editura Școala Ardeleană, 2024
Conține bibliografie
ISBN 978-630-314-124-4

001.81
81

Editor: Vasile George Dâncu
Copertă: Adriana Miclăuș
Tehnoredactare: Cristina Brait

CUPRINS

Introducere

DAR CINE SUNT EU, SĂ SCRUI ACEST CURS? SAU CUM SĂ SCRII CU CHEF 8 TEZE.....	7
--	---

Capitolul 1

TEZA TA, PORCUL TĂU	31
---------------------------	----

Capitolul 2

CE ÎNSEAMNĂ O TEZĂ ACADEMICĂ? SAU REFLECȚII DESPRE NOROCUL PORCULUI.....	39
---	----

Capitolul 3

DAR EU CU CINE LUCREZ?	45
------------------------------	----

Capitolul 4

CINE E PORCUL, CARE E SUBIECTUL?	51
--	----

Capitolul 5

ARGUMENTUL, CA UN BICI FERMECAT	59
---------------------------------------	----

Capitolul 6

IPOTEZA DE LUCRU	65
------------------------	----

Capitolul 7

LITERATURE REVIEW: E CA PORCU'	69
--------------------------------------	----

Capitolul 8

DESPRE ORIGINALITATE.....	75
---------------------------	----

Capitolul 9

DESPRE PLAGIAT.....	79
---------------------	----

Capitolul 10

BIBLIOTECI ȘI ARHIVE, ONLINE ȘI OFFLINE	83
---	----

Capitolul 11

ÎMPĂRȚIREA PE CAPITOLE SAU PORCUL E FORMAT DIN CAP, TRUNCHI ȘI PICIOARE	89
--	----

Capitolul 12	
CUM SE SPUNE LA VOI, ÎN LIMBA ACADEMICĂ?	95
Capitolul 13	
COMPARAȚIA, CA O ZÂNĂ BUNĂ.....	99
Capitolul 14	
MULTI-, INTER-, TRANSDISCIPLINAR.....	107
Capitolul 15	
INTEGRATIV	111
Capitolul 16	
DESPRE STILUL BRITANIC DE SCRIERE A TEZEI	115
Capitolul 17	
NOTELE DE SUBSOL, BOXA CU COMORI	
A TEZEI TALE	117
Capitolul 18	
METODOLOGIA: PRACTIC, CUM PROCEDEZI	121
Capitolul 19	
CUM ÎȚI ALEGI COMISIA	125
Capitolul 20	
SUSȚINEREA TEZEI:	
LASĂ-ȚI PORCUL SĂ ZBOARE!	129
Capitolul 21	
BIBLIOGRAFIA ȘI ANEXELE	135
Concluzii	
DECALOGUL TEZEI TALE	137
BIBLIOGRAFIE	141

Introducere

DAR CINE SUNT EU, SĂ SCRUI ACEST CURS? SAU CUM SĂ SCRII CU CHEF 8 TEZE

Da, am finalizat opt teze. Două teze de licență, patru de masterat și două doctorale – cu alte cuvinte, dacă criteriul care mă recomandă pentru a fi aptă de a scrie acest curs ar fi acela cantitativ, l-aș îndeplini cu siguranță. Dar argumentul care mă recomandă pentru o expertiză multidisciplinară, internațională și comparativă în acest domeniu nu este (doar) cel cantitativ, ci mai ales acela calitativ: lucrările mele au fost elaborate la universități diferite, atât din țară (licențele și primele două masterate), cât și din străinătate (două masterate și cele două doctorate), fiind în diferite domenii și specializări umanistice.

În această introducere voi trece în revistă pe scurt aceste experiențe universitare personale concentrându-mă în mod special pe lucrul la tezele cu care am finalizat fiecare dintre diplomele mele pentru a-mi legitima demersul de a scrie acest curs, dincolo de motivațiile mele interioare: dorința de a împărtăși aceste experiențe pentru a încuraja studenții care sunt timorați, plictisiți sau stresați de faptul că scrierea

unei teze va veni ca o avalanșă la un moment dat și peste ei.

Sunt timișoreancă și prima mea teză de licență a fost scrisă pe când absolveam facultatea de Filologie, secția Jurnalistică-Engleză la Universitatea de Vest din Timișoara. Cine era Patricia Nedelea pe atunci? O absolventă mediocră, poate chiar sub-mediocră, a liceului Grigore Moisil, secția Informatică. Copil unic al unor părinți fără studii universitare, cu o situație financiară modestă, am citit tot ce mi-a căzut în mână (vorbit de vremea comunismului, când în fiecare casă existau, inevitabil, câțiva metri buni de cărți din colecția BPT și altele asemenea). Nu știu exact ce i-a determinat pe ai mei când „m-au dat” la liceul de informatică, un liceu bun, dar atât de nepotrivit firii și intereselor mele, mai ales că scrisesem zeci de poezii în stil pașoptist și speram să devin actriță. Colegii mei de clasă erau matematicieni și informaticieni străluciți (colegul care fusese numărul 1 la matematică pe țară era în competiție cu alt coleg, fost nr. 1 pe Europa la matematică), eu îl știam Eminescu pe de rost, dar tot rămâneam mereu corigentă la matematică și fizică, fiind total dezinteresată de științele exacte. Dacă adaug aici faptul că, pe când eram în clasa a XI-a, tatăl meu – zeul copilăriei mele – a decedat, în urma unei suferințe lungi, am toate motivele să mir și acum cum de am trecut examenele de treaptă și bacalaureatul. Și probabil că la fel de tare

cum mă mir eu că am trecut bacul, se miră foștii mei colegi de liceu de faptul că ulterior am devenit Doctor.

Cu încrederea în mine și moralul la pământ, am ales să dau la Jurnalistică-Engleză, o secție abia înființată a Filologiei care mie îmi suna bine: mai spre performativitate, mai puțin clasică. Aveam nevoie să intru neapărat la o facultate ca să primesc în continuare pensia de urmaș după tatăl meu, dar nu eram pregătită, nici nu zbârânam la engleză și nici să iau ore particulare nu mi-aș fi permis. Norocul însă mi-a surâs: am fost 25 de candidați pe 25 de locuri și, deloc surprinzător, am intrat cu toții (am terminat însă doar 8 din cei 25 – datorită, în primul rând, unui domn profesor de gramatică, care i-a lăsat repetenți pe mai bine de jumătate dintre colegii mei).

Și iată că ajungem la primul meu coordonator și prima mea teză – susținută în 1995. La jurnalistică am avut un profesor fantastic: poetul Șerban Foarță, care ne predă disciplina numită Retorică și care părea să mă simpatizeze – poate și pentru că eram starleta teatrului studentesc Thespis (care funcționa la Casa Studenților, ca și acum), iar el era amic bun al lui Lelu Bihoi, părintele meu spiritual (al meu și al altor câteva zeci de suflete de studenți). Foarță avea un remarcabil simț al umorului, disprețuia formalitățile și avea un talent imens. M-am gândit că mi-ar plăcea să-mi scriu teza cu un star academic (așa îl vedeam

eu pe domnul Foarță pe atunci, așa îl văd și acum), așa ca că m-am adresat lui și, spre plăcuta mea surpriză, a părut încântat de idee și chiar amabil (domnul Foarță fiind un geniu și ca urmare, așa cum i se potrivește unui geniu, era imprevizibil și greu de mulțumit). Amintirile mele din perioada pregătirii tezei sunt destul de vagi, dar totuși rețin că dl Foarță le dădea studenților de anul I și II ceva temă de scris în clasă, ca noi să apucăm să vorbim despre teza mea.

Am propus să am ca subiect niște discursuri teatrale (pentru că domnul Foarță ne predase Retorică), adică monologuri din texte dramatice clasice, ale căror strategii argumentative să fie studiate, iar coordonatorul meu, mare toreador al cuvintelor, a venit cu ideea interesantă a discursurilor ratate. Mi s-a părut extrem de interesant, pentru că lauda discursurilor dramatice reușite faimoase – precum *“I come to bury Caesar, not to praise him”* sau cel al lui Richard al III-lea, care o convinge pe Lady Anne care își plânge soțul mort să îi devină lui, care îl ucisese pe acela, soție – ar fi un loc comun. Știam și studiasem aceste discursuri, erau prezente în manualele școlare.

Dar despre discursurile nereușite nu citisem nimic. Mă incita ideea de a scrie ceva inedit, și care să îmi hrănească și pasiunea mea pentru teatru. Așa a apărut pe lume lucrarea mea de licență „Retorica discursului ratat la Shakespeare și Eschil”. Eu propusesem Shakespeare (previzionând parcă viitoarea mea

fixație academică pentru perioada renașterii și mai ales pentru iconicul Bard), iar Foarță a propus Eschil. Citisem tragedie greacă, văzusem spectacolul *Danaidele* lui Purcărete. Am mai citit câteva piese și așa am găsit subiectele viitoarelor capitole din teza mea.

Cu mintea de acum judecând, nu aveam nici argument, nici perspectivă critică, eram însă atentă la detalii și adoram să fac analiză pe text. După prezentarea lucrării am luat 10, deși m-am simțit groaznic din punct de vedere fizic deoarece, pentru prima și (sper) ultima dată în viață, îmi ieșise câte un ulcior la ambii ochi, probabil somatizând pe bază emoțională. A fost groaznic să ies din casă în acea zi, darmite să îmi prezint și susțin teza – și amintesc aici acest incident pentru a sublinia felul în care psihicul nostru uneori se răzbună uneori prin fizic; sunt convinsă că acel lucru mi s-a întâmplat din motive de emoții și stres.

Ceea ce am învățat din această primă experiență cu o teză de licență au fost următoarele lucruri: 1. un subiect original, care să te intereseze și să sune neașteptat, chiar original, va trezi nu doar interesul tău, ci și al oricărui posibil cititor al tezei tale; 2. alegerea unui coordonator de la care să ai ce învăța, care să fie o somitate și pe care să îl respecti, dar și cu care să te înțelegi bine, constituie un mare atu; 3. emoțiile nu te ajută, ci, de cele mai multe ori, dimpotrivă. În plus, am văzut că este un punct forte să încep să

scriu la teză din vreme, spre deosebire de unii colegi, care nici în ultima săptămână dinainte de termenul de predare nu își începuseră măcar teza și, aflând că alții și-o finalizaseră deja, își roteau exasperați ochii în cap.

A doua mea teză a fost, de astă dată, o teză de masterat. După ce am obținut licența am încercat să intru la actorie la UNATC și nu am reușit, iar revenind în Timișoara am aflat că mai am timp să mă înscriu la un – iar cel intitulat „Lingvistica limbii române în sincronie și diacronie” era nou înființat și, după cum am aflat de la secretariat, nu se ocupaseră locurile. Aș mai fi primit pensie de urmaș încă un an dacă eram înscrisă la, așa că... zis și făcut. Având în vedere cât de competitive au fost concursurile de obținere a unui loc la masterat sau doctorat în străinătate, la care am participat ulterior, mi se pare teribil de amuzantă această parte de început de carieră academică. Am finalizat masteratul, iar teza a fost scrisă nu cu genialul meu coordonator Șerban Foarță, ci cu un alt coordonator, la fel de monumental din punct de vedere academic: marele eminescolog G. I. Tohăneanu.

Acest masterat în lingvistică m-a învățat multe despre limba română, originile ei și felul în care funcționează acum, în actualitate. Componenta sincronică versus diacronică a acestui program masteral mi-a deschis, cred, apetitul pentru studiul comparativ cu

mult înainte de a ajunge la CEU Budapesta. Mi s-a părut interesant felul în care etimologia și istoria limbii te ajută să înțelegi ce se întâmplă în prezent cu limba și, poate, chiar a previziona viitorul acesteia. Dar cea mai mare reușită a acelui program masteral de un an a reprezentat-o teza pe care am scris-o.

De astă dată, coordonatorul meu avea o vârstă foarte înaintată și o sănătate precară, de aceea nu am putut colabora prea activ. În schimb, pentru mine a fost încurajator faptul că dumnealui a fost încântat de subiectul propus de mine și apoi, când eram cu lucrarea finalizată aproape în întregime, de reacția elogiativă pe care a avut-o referitor la munca mea. Această a doua teză, însă, pot spune că am scris-o singură, după cum mi-a dictat instinctul academic.

Subiectul pe care l-am propus a fost „Stilistica didascaliilor lui Camil Petrescu”¹, o temă situată la granița dintre dramaturgie și lingvistică. Unicitatea teatrului lui Camil Petrescu m-a șocat nu prin piesele propriu-zise, ci prin indicațiile adresate actorului sau actriței care urma să interpreteze personajele sale. Din nou mă îndreptam spre dramaturgie, ca și în

¹ Am reluat această lucrare după un număr semnificativ de ani și am rescris-o, varianta publicabilă și publicată fiind *Didascaliile lui Camil Petrescu – o scriitură dramatică unică*, Editura Eikon și Editura Școala Ardeleană, Colecția Școala Ardeleană de Teatologie, 2020.

teza de licență, dar acum făceam o altfel de analiză: o analiză lingvistică a unor paranteze regizorale pline de metafore și figuri de stil, constituind un întreg sistem poetic. Am lucrat singură, extrem de meticuloasă, am construit tabele întregi cu epitelele și metaforele lui Camil Petrescu, o analiză exhaustivă a tuturor celor 12 piese scrise de acest dramaturg român – unele dintre piese fiind extrem de obscure și neinteresante, cred, din orice alt punct de vedere în afară de cel prin care le priveam eu.

Ceea ce am învățat din această experiență a fost faptul că mă pot descurca și singură, că pot să împart capitolele după o logică interioară a sistemului simbolic al tezei pe care l-am construit și că atunci când subiectul e interesant și se pretează unei analize cantitative (am numărat de câte ori apare un epitet sau altul în fiecare piesă, care sunt cel mai des folosite etc.), nu doar calitative, ai parte de mai multe niveluri de analiză și... nu te plictisești. La final de masterat am fost lăudată pentru munca independentă pe care o făcusem și asta mi-a dat încredere, deși nu mă așteptam în acel moment al vieții mele să mai scriu vreodată o teză atât de analitică... Sau să mai scriu o teză, punct.

A treia teză pe care am scris-o a fost susținută la UBB Cluj, Facultatea de Litere, secția Actorie-Română, în 2001. Am reușit să intru la Actorie la Cluj și, la

finalizarea studiilor, trebuia să îmi scriu lucrarea de licență din rolul din care îmi dădeam și examenul de actorie: Mița Baston din *D'ale Carnavalului*. Coordonatorul cu care am ales să lucrez a fost domnul Liviu Malița, unul dintre profesorii mei teoreticieni preferați. Pentru că am vrut să fac teza mai interesantă, am simțit nevoia de a o compara pe Mița Baston, cea mai geloasă dintre eroinele lui Caragiale, cu un alt personaj pe care îl jucasem în spectacolele unor colegi de la regie: un personaj tragic, având tot gelozia drept componentă definitorie: Medeea. Am analizat toate fațetele comune ale celor două personaje, realizând o comparație neașteptată, deloc la prima mână. Această comparație nu a mai fost făcută, deși cele două personaje feminine au atât de multe în comun, dintr-un motiv simplu: unul este personaj de tragedie antică, celălalt, de comedie autohtonă.

Detaliu de menționat: ca și introducere pentru fiecare capitol al lucrării mele „Mița Baston, o Medee de Carnaval” am folosit câte o strofă din poezia dedicată Miței Baston de către Șerban Foarță în volumul său *Caragialeta*. Mi s-a părut important ca teza să fie plăcută la lectură, chiar dacă era o lucrare academică care probabil urma a fi citită doar de către membrii comisiei de licență: știam că o voi citi eu și, cu siguranță, coordonatorul meu, și asta mi-era de ajuns. Astfel, această lucrare de licență a fost și comparativă, constituind un rod între tragic și comic, dar și poetică,

așadar multidisciplinară. Și, mai ales, a fost ludică, am scris-o jucându-mă, dintr-o perspectivă originală.

În timpul anilor de actorie am ajuns, printr-un concurs de împrejurări (personale, absurde, de nepo-vestit) care azi îmi pare de necrezut, să intru la un masterat la Facultatea de Studii Europene de la UBB: Masteratul de Antropologie și studii multiculturale. Aici, în cadrul unui curs introductiv în feminism, am aflat despre existența Departamentului de Gender Studies de la CEU, facultatea americană de la Budapesta, despre competitivitatea ridicată a acelei universități și despre procedura complicată de admitere acolo. Lucrarea mea de final de Masterat în Antropologie² a fost, din nou, ludică și multidisciplinară. Mai exact, s-a situat între antropologie, sociologie, studii feministe, literatură și studii teatrale.

Problematica principală a lucrării a fost vânzarea imaginii erotice feminine *versus* prostituție (problemă care, în mod surprinzător, chiar stupefiant, este încă de actualitate în societatea românească și acum, după aproape douăzeci ani de la scrierea acestui articol și apoi a lucrării de masterat). Cazurile propuse spre discuție au fost ale unor subiecți-femei

² O variantă ușor literaturizată a tezei de masterat este cartea mea *Ochiul care privește, ochiul care plătește (și nici nu clipește)* – un studiu sociologic, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012.

care, educate, dar fără posibilitatea unei slujbe plătite decent care să corespundă nivelului lor de pregătire profesională, au ales ca profesie videochatul și alte forme vizuale de vindere a imaginii erotice, fără însă a acționa în vreun fel în direcția prostituției efective, iar forma cea mai comună de cercetare și colectare a datelor folosită a fost interviul.

Concluziile tezei au fost că: 1. diferența dintre vinderea imaginii erotice și prostituție este una esențială și că 2. femeile care constituie subiecții acestei cercetări dețin controlul complet și lor le aparține în întregime puterea de decizie asupra propriei imagini și a ce doresc să facă cu propriul corp. Am fost motivată să aleg acest subiect din motive personale, multe dintre persoanele interviewate fiindu-mi prietene apropiate în viața reală și cunoscând îndeaproape stigmatizarea socială căreia i-au fost supuse. Am ales drept coordonator profesorul care m-a îndrumat spre feminism și spre angajare socială și care a încurajat călduros abordarea acestui subiect prea puțin sau deloc discutat, poate chiar riscant din punct de vedere academic, doamna Enikő Magyari-Vincze.

Această teză masterală a inclus și imagini, și comentarii, și scrieri literare – am făcut chiar un mic excurs literar pe tema nudității la mari romancieri (Kundera, Márquez etc., chiar și secvența biblică a cuplului din paradis a fost analizată). Am bifat această experiență la nivelurile originalitate, implicare

directă/emoțională, speranța generării de schimbare socială, colaborare cu un coordonator de încredere. Următorul pas (enorm pentru maturizarea mea ca academic) a fost plecarea la CEU Budapesta, schimbarea mediului universitar românesc cu cel internațional și tot ceea ce am descoperit comunicând, citind și scriind academic în engleză, în alte sisteme universitare.

2003 a fost anul plecării mele spre sistemul academic american de la CEU Budapesta. Am avut un interviu în engleză la care am fost punctată foarte bine deoarece profesoara venită să ne intervieveze era o persoană extrem de atrasă de performativitate și teatral, iar eu aveam exact acel background. Lucrarea (descrisă mai sus) despre vinderea imaginii erotice, interpretată ca și protest feminist (așa cum și era) a constituit un mare punct în plus pentru aplicația mea și ca urmare, deși luasem testul TOEFL chiar la limită, am fost acceptată în programul masteral de Gender Studies de la CEU, fiind și singura persoană cu bursă integrală din acel an masteral.

Șocul (academic, cultural, intelectual) a fost mare în primele două-trei luni și m-am gândit aproape zilnic să o las baltă și să vin înapoi acasă. Aveam de citit de pe o zi pe alta 200-300 de pagini de materiale în engleză, iar eu nu mai studiasem sau vorbisem engleza din facultate; nu era vorba doar de citit, ci și de

comentat dintr-o perspectivă critică articolele parcurse. A fost probabil cea mai grea perioadă din viața mea într-un mediu academic și, mai în glumă mai în serios, dacă nu ar fi existat zvonul că dacă ne lăsăm de școală va trebui să returnăm banii de bursă, multă lume ar fi renunțat. Faptul că aveam colegi dintr-o mulțime de țări (majoritatea din foste țări comuniste, dar nu toți) ne forța să comunicăm exclusiv în engleză și, automat, să devenim tot mai buni pe zi ce trecea. Până la finalul primului semestru nu am întâlnit însă niciun profesor cu care mi-ar fi plăcut să lucrez la teza masterală, așa că am așteptat cu nerăbdare cel de-al doilea semestru.

În programul cursurilor care urmau a fi predate exista și o materie axată pe teorie literară (o traducere mai exactă fiind *Teoriile Literare și Feminismele aces-tora*), pe care urma să o predea o profesoară numită Sophia Howlett. Așteptam cu nerăbdare să cunosc acest cadru didactic pentru că materia sa suna a ceva de care eram mai apropiată ca interese (nu era nici sociologie, nici istorie, nici politică, Doamne ajută!). Atâta doar că au trecut mai bine de 15 minute de așteptare și ea nu mai apărea (toate cursurile erau opționale în afară de două pe fiecare semestru, de aceea profesorii erau obligați să se prezinte, să ne farmece și ne atragă spre cursurile lor). În cele din urmă, ușa s-a trântit de perete și a apărut val-vârtej o doamnă britanică în trening, gâfâind pentru că fugise din altă

clădire, unde își exercita funcția de decan. Pentru mine a fost o dragoste la prima vedere – am știut că de la acel om voi învăța o mulțime de lucruri, că ea e supervisorul meu viitor. Și nu m-am înșelat.

Mai greu a fost să o conving eu pe ea de capacitățile mele – mai ales având în vedere bariera încă existentă a limbajului. Probabil că așteptările sale de la o actriță deficitară încă în engleză nu au fost de la început uriașe. A fost nevoie la cursul ei de o temă – o lucrare de scriere creativă pe piesa *Othello* – pentru ca doamna Howlett să spună că nu are dubii că vom lucra împreună. Îmi amintesc că a revenit cu lucrarea mea printată și a spus, de față cu ceilalți colegi: „Patricia, this is brilliant”, spre marele meu șoc.

Această întâlnire mi-a marcat nu doar finalizarea celui masterat, ci întreaga viață. Faptul că profesoara mea avea un training specific britanic de scriere a lucrărilor și l-a împărtășit cu generozitate cu mine m-a făcut să înțeleg o mulțime de lucruri despre scrierea academică – pe care le voi și expune în acest volum. Dincolo de cursurile și seminariile de scriere academică pe care le-am avut în programa de masterat (și apoi de doctorat) la universitatea americană CEU, de la profesoara Howlett am învățat esențialul, prin consultațiile pe care a avut generozitatea să mi le ofere unu la unu. Am înțeles atât lucruri legate de formă, cât și de conținut, lucruri legate de importanța argumentului, de felul în care se scrie o lucrare

academică pentru a fi citibilă și comprehensibilă și cum să aibă o claritate de cristal. Cu această profesoară am petrecut, de-a lungul ultimului semestru de masterat și apoi în următorii trei ani de doctorat, un total de vreo 3-400 de ore vorbind despre scrierea masteratului și doctoratului, despre felul în care se predă și poate fi înțeles Shakespeare, despre renaștere și dramaturgia acesteia, despre adățiile, nu doar edițiile lui Shakespeare. Acest training, pe care îl echivalez cu cel puțin încă o licență, m-a format academic pe viață, iar cuvintele de mulțumire, oricare ar fi fost și sunt, sunt sărace.

Am vorbit despre întâlnirea cu acest profesor pentru a clarifica importanța găsirii și alegerii unui coordonator cu care să rezonzi intelectual (nu energetic, sentimental sau oricum altcumva), o persoană de la care să ai cu adevărat ce învăța. Vă sfătuiesc să nu alegeți calea ușoară, nu vă doriți să aveți un coordonator relaxat, care vă lasă în pace: asta am ales eu la al doilea doctorat, și foarte rău am făcut. Dar să nu anticipăm.

Prima mea teză de masterat susținută în străinătate s-a numit *Three Shakespearean Graces – A Queer Perspective*³ și a pornit de la acel *paper* dat ca temă de

³ Varianta publicată a acestei lucrări de masterat a păstrat titlul, numindu-se tot *Three Shakespearean Graces: a Queer Perspective*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2012.

casă de profesoara mea. Subiectul era piesa *Othello*, mai exact relația dintre Othello și Iago printr-o perspectivă teoretică Queer. Teoria aplicată (pentru că în acel moment am aflat că trebuia să am o teorie pe care să o aplic pe materialul pe care îmi voi construi analiza) a fost, pe lângă teoria Queer, teoria deconstrucției a filosofului francez Jacques Derrida. Coordonatoarea mea mi-a sugerat să lucrez pe trei personaje shakespeariene din trei piese, toate fiind personaje inițial masculine, pe care să le deconstruiesc și reinterpretez. Așa am și făcut, adăugând la Othello alte două figuri iconice ale Bardului: Hamlet și Titus Andronicus (din piesele omonime). Lucrurile au mers perfect pentru că am avut încrederea și elogiile coordonatoarei mele, altfel cunoscută pentru severitatea și franchețea sa.

Când a venit momentul înscrierii la competiția doctorală, recunosc că am ezitat: o altă profesoară, severă și deloc prietenă cu diplomația, m-a sfătuit să nu aplic la doctorat pentru că aș fi prea artistică pentru un doctorat de nivelul CEU (doamna aceasta mai sfătuisese câteva colege ale mele să nu aplice – pentru că am avut, toate, lipsa de inspirație de a-i cere părerea). Totuși, acest lucru, în mod neașteptat, m-a ajutat: am participat la competiția doctorală pentru a-i demonstra doamnei care mă considera prea artistică faptul că nu mă tem de refuz și că părerea sa nu mă poate intimida (deși dumneaei participa direct la

interviuri și la jurizare) și dintr-un al doilea motiv, mai important decât primul: aș fi vrut să mai lucrez trei ani cu coordonatoarea mea de la masterat – care acceptase formal să îmi fie coordonator în cazul în care intram la doctorat. Această poveste se termină cu happy-end: am fost acceptată la doctorat CEU (dar și la o altă universitate britanică, unde am ales să spun nu, ca să rămân să lucrez cu prof. Howlett – hotărâre pe care nu știu dacă aș mai lua-o din nou, cu mintea de acum).

Cei trei ani de doctorat s-au finalizat cu o teză – prezentată public chiar la fix, în ultima lună de bursă. Am fost atentă să scriu și să termin cercetarea la timp și, spre mândria mea de atunci (și de acum), deși studiile doctorale fuseseră înființate de 7 ani la departamentul de Gender, a mea a fost prima teză finalizată.

Am lucrat chiar mai mult decât trebuia – și, ca rezultat, avut capitole întregi pe care nu le-am putut folosi. Argumentul tezei s-a schimbat de cel puțin 7 ori de-a lungul cercetării, ba chiar s-a spart la un moment dat în două, și așa am ajuns la subiectul celei de-a doua teze doctorale, cea despre cărțile de tarot, care inițial fuseseră considerate ca un posibil artefact renescentist cu care să compar dramele shakespeariene – programul doctoral de la CEU fiind, așa cum o spunea și titlul său, comparativ, integrativ și multidisciplinar.

Teza mea de doctorat⁴ propune o perspectivă interdisciplinară asupra sferei simbolice a dramei shakespeareene, utilizând conceptul de *Femina Ludens* (o precizare importantă este aceea că aici este vorba de *Femina Ludens* pe scenă, *Femina Ludens* actorul și omul de teatru) pe post de unealtă analitică pentru compararea, fragmentarea și integrarea dramei shakespeareene. Sfera simbolică pe care am examinat-o îi alătură pe *Femina Ludens* și pe marele Bard, ale cărui opere au fost deconstruite analitic „pentru a i se expune la vedere organele misogine” (acesta este modul ludic în care este scrisă creativ întreaga carte, motiv pentru care Kate McLuskie, directorul Institutului Shakespeare, a apreciat necondiționat abordarea mea). După ce s-a demonstrat misoginismul Bardului, am continuat prin a propune un sistem inovativ și coerent de reinterpretare a lui Shakespeare. Astfel, am articulat sensurile Queer ale personajelor și scriituri lui Shakespeare, pe care le-am explorat și exploatat în folosul proiectului *Femina Ludens*. Shakespeare și *Femina Ludens* sunt ambele domenii performative, de aceea scopul meu final e să ridic problema performativității și să chestionez configurațiile de gen

⁴ Varianta de carte publicată a acestei teze este *Femina Ludens: Re-Con-Queering Shakespeare*, RoseDog Books, Pittsburg, Dorrance Publishing, 2012. O variantă mai relaxată, mai ușor de citit este *Femina Ludens Playing Shakespeare*, ebook, Editura Amazon, 2017.

(termen care funcționează cu dublu sens în română⁵) ale scenei.

Termenul *Femina Ludens* a fost, trebuie să recunosc, ideea coordonatoarei mele brilante. După aproape trei ani de cercetare – plus un an de bursă doctorală „Marie Curie” la Universitatea din Bologna – am ajuns la concluzia că tarotul, cu toată perspectiva proto-feministă a iconografiei sale, nu avea ce căuta în lucrarea mea de doctorat. Mai mult decât atât, capitolele nu se legau de la sine, unele fiind concentrate pe drama renescentistă a Bardului, altele pe analiza acesteia dintr-o perspectivă post-post-modernă a zilelor noastre și pe felul utopic în care s-ar putea reinventa Shakespeare pentru scena noului mileniu. În toată lucrarea era vorba despre joc și joacă, despre deconstrucție și spiritul *Camp*, dar totul pornind de la *Homo Ludens* al lui Huizinga și felul în care acest *Homo Ludens* funcționează pentru femei, prin perspectivă feministă. Atunci, Sophia Howlett (care studiasse, printre multe altele, și latina) a spus: „*Femina Ludens*, asta e!”. Această idee salvatoare a făcut lumină și a legat toate capitolele între

⁵ În engleză se poate face diferența dintre *gender* și *genre*, primul termen referindu-se la genul personajului/personajelor unei piese (genul ca și construct social, conceptele de masculinitate și feminitate și întreaga triadă sex-gen-sexualitate), iar cel de-al doilea termen, la genul piesei (tragedie, comedie, dramă istorică etc.). În română, termenul este același, având dublu sens.

ele, dar mi-a și marcat viața academică (și nu numai) din acel moment până acum.

Teza mea doctorală a fost lăudată din punctul de vedere al conținutului, în schimb a trebuit să refac notele de subsol (sute de referințe erau date cu numărul paginii aproximativ pentru că... mă grăbisem să termin). Am revenit la CEU pentru a predă două cursuri la nivel masteral, dar și pentru a reface complet referințele. Am reverificat mii de citate (lucru care nu ar fi fost necesar dacă le-aș fi dat cu atenție din prima), dar acum pot spune cu mândrie că în biblioteca CEU Budapesta există o teză aproape perfectă, cel puțin din punctul de vedere al citărilor.

Aceasta a fost a șasea teză academică susținută de mine și, cu siguranță, cea mai dificil de scris. A doua zi după susținere am plâns – nu știam ce să fac și încotro s-o apuc, plus că nu doream deloc să mă despart de mediul academic de la Budapesta, dar nu aveam de ales. Atunci, tentația a apărut, de nicăieri și deodată, sub forma unui anunț care zicea că la EUI Florența exista un termen de înscriere la competiția doctorală – termenul era a doua zi. Iar eu aveam un proiect minunat (scos forțat, printr-o cezariană academică, din inițialul *Femina Ludens*) despre tarot. Și știam bine nu doar engleza, ci și italiana, învățată după anul acela de „Marie Curie”. Și știam toate sursele istorice legate de subiectul tarotului. Și voiam să mă întorc în mediul academic (și nu numai) din Italia.

Și nu aveam niciun alt proiect serios de viitor. Așa că am aplicat așa, peste noapte, la Institutul European din Florența, cea mai renumită școală europeană de doctorate și postdoctorate, Departamentul de Istorie și civilizație. Și... am intrat.

A șaptea mea teză a fost o lucrare masterală – concretizată printr-o diplomă masterală la EUI, Departamentul de Istorie și civilizație. Această diplomă ne-a luat prin surprindere pe mine și pe colegii mei, pentru că noi știam că ne aflăm angajați ca cercetători într-un program doctoral, neștiind că după primul an, odată cu acceptarea lucrării de sfârșit de an, vom primi și un titlu masteral. Această lucrare trebuia să aibă minimum 100 de pagini și să conțină atât un capitol introductiv al doctoratului (care trebuia obligatoriu să includă argumentul, ipoteza de lucru, o viziune critică asupra istoriografiei existente despre subiect, o bibliografie extinsă cu tot cu sursele istorice existente) și încă un întreg (de conținut) al viitorului doctorat.

La această scriere am lucrat mult, ambiționată de o situație complet nouă pentru mine și extrem de neplăcută. La finalul anului I au avut loc prezentări ale tuturor proiectelor, de față cu toți profesorii coordonatori, iar al meu – care se baza pe interpretări literare, perspective gender nu tocmai demonstrabile și era lipsit de uneltele de cercetare specifice istoricilor (pentru că backgroundul meu nu conținea deloc istoria, la niciun nivel) – a părut nerealist și greu de

susținut. Coordonatorul pe care mi-l alesesem din motive exclusiv personale (simpatie, nevoia de a lucra cu cineva lejer, care să nu mă streseze) nu a părut dispus să mă apere – nici pe mine, nici proiectul meu – și m-a sfătuit în mod informal, după acea prezentare publică, să... să o las baltă, renunțând la acest al doilea doctorat (argumentul său fiind: „Mai ai un doctorat, la ce îți trebuie două?”).

Din păcate, firea mea încăpățânată nu a putut să se împace cu situația, iar revolta pe care am simțit-o față de procedura informală căreia trebuia să îi fac față cumva m-a făcut să insist și să mă lupt până la final. Aveam 3 săptămâni timp să scriu acea teză de final de an, teză care decidea cine continuă programul doctoral și cine nu. Am scris-o, fără vreun ajutor din partea coordonatorului, care, oricum, timp de un an nu îmi dăduse niciun sfat, făcându-mă să cred că totul era în regulă (probabil din lipsă de interes, nu din rea voință). Din pură ambiție, am scris nu 100, ci mult mai multe pagini, producând un material bine documentat, imposibil de refuzat și, ca urmare, am trecut cu brio în anul II, iar diploma masterală mi-a fost trimisă prin poștă.

Aceasta nu e însă o poveste de succes, pentru că nu am avut tăria să mă retrag la timp dintr-o colaborare academică ce s-a dovedit aproape deloc fructuoasă. Nu mi-am schimbat coordonatorul când am fost admisă în anul II de doctorat. Mi s-au spus niște

cuvinte frumoase (cum că vom colabora cu siguranță mai bine pentru că acum credea în mine și munca mea) și pentru mine a fost OK să merg mai departe cu aceeași coordonare aproape inexistentă. Am făcut rău și nu vă sfătuiesc să faceți la fel. La finalul anului IV, cu o lună înainte de data finală a predării tezei, coordonatorul mi-a spus că îmi lipsește de fapt suportul teoretic și m-a îndrumat (după 4 ani de coordonare) spre tratate de gândire politică a secolului XV. Am folosit această idee și m-am dat peste cap, terminând doctoratul la timp, dar nu pot să nu mă gândesc că, dacă această sugestie venea cu câțiva ani mai repede, nivelul tezei mele ar fi fost cu siguranță altul.

Am susținut această a opta teză a mea în fața unei comisii de istorici renascentiști de frunte, britanici, olandezi și italieni, printre care am avut onoarea să fie și Profesorul Gherardo Ortalli, unul dintre foarte puținii cercetători renumiți ai tarotului care a scris cuvinte surprinzător de elogioase în raportul său despre teza mea. Am susținut și demonstrat că tarotul este o artă a memoriei, o unealtă de învățare profund creștină. Dacă ne gândim că o actriță româncă a scris un doctorat istoric despre tarot în țara tarotului poate putem considera totuși și această experiență ca fiind de succes.

Faptul că am gândit, finalizat și susținut toate aceste opt teze, comparative, multidisciplinare, implicând

domenii umanistice și backgrounduri academice atât de diferite, mă recomandă, cred, pentru a scrie acest curs în care aş vrea să împărtăşesc cât mai multe din punctele forte, dar și din cele slabe ale acestor multiple experiențe academice. Un alt argument este acela că am putut participa vreme de zece ani în mediul universitar internațional la nenumărate seminarii de scriere a tezelor masterale și doctorale, atât ca doctozand, cât și în calitate de cadru didactic.

Dacă eu am putut, poți și tu. Îți spun și cum.

Capitolul 1

TEZA TA, PORCUL TĂU

Motto: „Aș vrea să închei cu două observații: a face o teză înseamnă a te distra, iar teza este asemenea porcului, nu se irosește nimic.”

Umberto Eco, *Cum se face o teză de licență*⁶

Încep acest capitol introductiv prin a explica citatul de mai sus – care este sursa declarată de inspirație nu doar a acestui capitol, ci a întregii lucrări. Mai exact, îl voi traduce prin perspectiva mea și a vieții mele academice, de-a lungul căreia am fost pusă până acum în situația de a scrie „cu finalizare” – sau, mai exact, după cum spune Eco, nu doar a scrie, ci *a face* – mai multe teze decât era de așteptat.

Dar mai întâi haideți să ne concentrăm atenția asupra vorbelor lui Umberto Eco, filosoful și istoricul italian, romancierul de succes internațional și, în același timp, singurul autor de până acum al unui ghid de scriere academică în mod indubitabil relevant la nivel internațional: *Cum se face o teză de*

⁶ Umberto Eco, *Cum se face o teză de licență*, traducere de George Popescu, București, Editura Pontica, 2000; ed. rev., Iași, Editura Polirom, 2006, p. 261.

licență, lucrare publicată pentru prima dată în 1977, în Italia. Cu alte cuvinte, un clasic, cel mai popular clasic al genului.

1. „Teza e asemenea porcului, nu se irosește nimic”

De fiecare dată când încep să predau acest curs de elaborare a unei lucrări academice studenților o fac cu citatul de mai sus. Dacă audienții sunt până în acel moment reticenți, atenți, ușor stresați chiar, auzind cuvintele lui Eco încep inevitabil să râdă. Da, comparația ditamai tezei academice pe care urmează să o scrie de-a lungul unor luni bune (sau poate ani, în cazul celor care au de completat un proiect doctoral) cu un porc este neașteptată, amuzantă și aduce o notă de umor și informal în atmosfera oarecum înghețată a acestei prime întâlniri. Este, primul moment în care ceva legat de ideea de teză, obligatorie și sisifică, îi face să zâmbească.

În acel moment știu că le-am captat cu adevărat atenția studenților, – prin râs, nu prin frică, stres sau obligativitate. Mi-ar fi plăcut ca Umberto Eco să-și fi început cu această frază cartea, nu să și-o păstreze până la final, la debutul capitolului său de concluzii. Acest lucru fiind spus, nu îi găsesc prea multe defecte cărții lui Eco – este suficient de colocvială, plăcută, încurajatoare, explicativă... Este ceea ce trebuie, fiind

scrisă, în mod evident, pentru a încuraja, nu a intimida studenții aflați în fața acestei încercări academice. De fapt, cartea lui Eco e atât de bine scrisă, încât nu i-a urmat încă o alta pe acest subiect demnă de a fi menționată la nivel internațional.

În timp ce, în engleză, titlul inițial, italian, al lucrării, *Come si fa una tesi di laurea?*, a fost tradus prin *How to Write a Thesis?*, în românește titlul a fost tradus prin *Cum se face o teză de licență*, respectându-se prin traducere intenția exactă a titlului inițial. În engleză, dincolo de faptul că nu ni se mai specifică faptul că e vorba de o lucrare de licență (*thesis* fiind un termen general, un termen-umbrelă dacă doriți, sub care intră licențe, masterate și doctorate), se folosește verbul *to write* – *a scrie*. Totuși, varianta inițială italiană folosește verbul *fare* – *a face* – și și traducerea în română a cărții respectă această alegere. Și foarte bine *face*. Nu cred că Umberto Eco a ales acest verb întâmplător.

Pentru că o teză se face. Se construiește. Se proiectează. Se și scrie, da, așa este, se scrie mult, pentru că, revenind la motto-ul de mai sus, teza este, într-adevăr, asemeni porcului. Se extinde. Se scrie mai mult decât e nevoie. Se cercetează unde poate nu se va găsi nimic. Se găsește ceva unde nu te aștepți. Se iau notițe, se adaugă în text, se trec în notele de subsol pentru că decizi că nu trebuie să rămână în textul principal. Teza crește, se umflă, se îngrașă, se îndepărtează de

forma ei inițială până când te trezești că arată altfel, că o și cheamă altfel, că își redenumeste capitolele, că fugе de lângă tine și se duce în altă direcție, ca apucata. Teza, scroafa asta de neoprit, care intră peste tine și peste gândurile tale personale, intime, țâșnește în camerele cele mai intime ale sufletului tău deodată, fără să bată la ușă, intră pe geam, nu te lasă să dormi liniștit, e de neoprit, până când pui pixul jos, revezi concluziile, o trimiți cui te supravezează și gata, Dumnezeu cu mila. O susții, dacă ți s-a acceptat, și apoi în sfârșit realizezi că nu a fost degeaba, nu a fost timp irosit.

Nu se irosește nimic, are dreptate Eco. E un exercițiu al tău cu tine, al tău cu alții, vii și morți, care au scris cărțile pe care le-ai parcurs, măcar în diagonală, al tău cu alții, doar vii de data asta, care au fost acolo pentru tine într-o comisie care, și ea, a citit rodul muncii tale și ți l-a punctat, evaluat, răsplătit. Nu a fost timp irosit. Nu e muncă irosită.

Niciun exercițiu de scriere nu e timp irosit, nici chiar dacă renunți pe ultima sută de metri să mai pui în lucrarea finală o parte din ceea ce ai scris. Prin scriere devii un scriitor mai bun, te exprimi mai bine, te autoanalizezi mai clar. Niciun exercițiu de cercetare nu e timp irosit, chiar dacă nu găsești exact ceea ce sperai și căutai. Găsești altceva, mai relevant, sau afli că te aflai pe o cale nesemnificativă, poate chiar greșită. Afli că s-a scris despre subiectul tău din alte puncte de vedere, poate opuse celui care credeai că e

al tău; sau afli că exact ceea ce credeai tu că vei susține s-a spus deja, doar că tu habar n-aveai, pentru că nu ai cercetat destul, sau s-a spus în altă limbă și cultură; sau că pur și simplu ideea ta e irelevantă și nu se poate susține cu argumente științifice... Și totuși, chiar și dacă e să fie așa, nimic nu se irosește, pentru că, odată cu acestea descoperiri, orizonturile ți se lărgesc și tu devii tot mai mobilat intelectual și, inevitabil, un cercetător, dar și un scriitor tot mai bun.

O teză se face, nu se scrie; nu *doar* se scrie. O teză se caută, se cercetează, se imaginează, se scrie, se rescrie, o teză se construiește, se deconstruiește (dar nu se dărâmă), se reconstruiește, o teză crește, devine tot mai rotundă până pare să fie gata, dar oricât ar fi ea de rotundă, nu e de fapt niciodată cu adevărat gata, mereu rămâne ceva de adăugat, de perfectat, de continuat, de revăzut. „Ah, dacă mai aveam puțin timp...” e o frază pe care am auzit-o de sute de ori din gura celor care tocmai își susținuseră teza. Ca și cum fiecare ar urma să intre în sicriu și să-și tragă capacul peste ei. „Dar ai avut timp și mai ai”, le-am răspuns de câte ori am avut ocazia. Ai avut timp – luni, sau poate ani întregi, să scrii și rescrii, dar ai amânat asta, trăind în schimb cu stres și nemulțumire de sine. Și ai în față o viață ca să îți corectezi, îmbunătățești și îmbogățești punctul de vedere. Ocaziile să scrii mai bine vin dacă le cauți, plus că în acest moment nu

mai ai stresul psihic al inevitabilității marelui eveniment. Ți-ai terminat, Doamne ajută, teza, susține-o cu capul sus, fără să te scuzi dinainte pentru ea. E copilul tău, sau, ca să folosim cuvintele lui Eco, e porcelul tău, nu te purta ca și cum ți-e rușine de el, nu da senzația că „atâta s-a putut”. Iubește-l, chiar dacă l-ai îngărașat în ajun. E munca ta. Dar promit să revin cu mai multe observații despre toate acestea în capitolul dedicat susținerii tezei.

Dacă în cele de mai sus am interpretat cât mai ilustrativ faptul că teza e ca porcul, nu se irosește nimic, în următorul subcapitol mă voi opri asupra primei observații a lui Eco: „A face o teză înseamnă a te distra”, observație pe care o voi adapta și explica prin perspectiva mea academică personală.

2. „A face o teză înseamnă a te distra”

Este greu de conceput ceea ce afirmă Umberto Eco mai sus, dar e sută la sută adevărat, susțin acest lucru cu toată convingerea. Probabil că ar trebui regândit felul în care li se expune studenților această activitate de scriere a tezei – obligativitatea, dificultatea elaborării și iminența ei fiind factori inhibitori, cu siguranță, pentru tot ce înseamnă creativitate, curiozitate și nerăbdare academică. Dacă studenții ar conștientiza că poți să îți descoperi un talent, o vocație, o

plăcere a scrisului și cercetării de-a lungul acestui proces, dacă s-ar conștientiza că aceasta poate fi o ocazie unică de a te vedea în postura de cercetător și discipol, poate studenții ar aborda altfel acest prag definitoriu nu doar pentru obținerea unei diplome, ci și pentru descoperirea și continuarea unei eventuale cariere vocaționale.

Ce poate fi distractiv în asta? Faptul că scrii despre un subiect care îți place, cu cineva pe care admiri (asta dacă îți alegi bine coordonatorul), că ajungi să îți placă felul în care scrii (forma) și argumentezi (conținutul). Faptul că înaintezi, că devii mai informat, mai conștient de progresele tale intelectuale, mai priceput în arta argumentației. Faptul că ai intuit bine de la început unde vei ajunge sau faptul că a trebuit să schimbi, poate, ipoteza de lucru și argumentația, dar tot ai ajuns la un rezultat încheiat și coerent. Faptul că ești laudat și începe să îți placă, faptul că alți profesori apreciază rezultatul cercetării tale, îl citesc și scriu despre munca ta, dându-ți feedback. Faptul că finalizezi cu succes public întregul program început, fie el licență, masterat sau doctorat. Faptul că ai și tu o contribuție originală personală la acest mamut intelectual și cultural mondial care se numește academia – că ți-ai lăsat și tu semnătura pe marele copac universal al științelor și artelor care face lumea să evolueze spre mai mult, mai bine, mai intelectual. Și mai poate

fi distractiv să ai colegi cu care să comunici despre ceea ce lucrezi, să existe un schimb de păreri și idei. Nu vorbesc de o utopie, am trăit în asemenea medii universitare, ele există, chiar dacă poate nu la noi, la nivel național – dar ele pot fi oricând create, încurajate și alimentate.

În timp ce am construit în scris filosofia *Feminei Ludens*, s-a întâmplat un proces neașteptat și subtil: am devenit *Femina Ludens*, o *Femina Ludens* academică. În acel moment asta s-a întâmplat fără a dori sau conștientiza măcar acest lucru. Am devenit modelul viu al acelui model teoretic, ca și cum rolul ar fi fost mai puternic decât personalitatea actriței și ar fi înghițit-o pe aceasta. Masca a rămas parcă atașată de chipul actorului (sau, mai exact, de acela al academicului performativ). Sau poate doar am devenit conștientă de propria mea dimensiune academică *Femina Ludens*. Am reflectat la felul în care *Femina Ludens* poate să aibă un impact asupra scenei de azi, devenind prin această reflecție un teoretician *Femina Ludens*. Cineva care se distrează în timp ce face cercetare.

E plăcut să cercetezi. Afli lucruri. Te faci mai deștept. Stabilești conexiuni. Te muți dintr-o disciplină în alta. Înțelegi. Relativizezi. Argumentezi. Concluzionezi. Iar porcul tău se îngrașă, și nimic nu e irosit.

Capitolul 2

CE ÎNSEAMNĂ O TEZĂ ACADEMICĂ? SAU REFLECȚII DESPRE NOROCUL PORCULUI

Interviewer: *To what degree did your passions as a graduate student shape those intellectual passions that came to characterize your later work?*

Eve Kosofsky Sedgwick: *I wasn't bringing a lot of passions to my dissertation. I was mostly bringing mild interest and profound depression.*⁷

Întrebată fiind în ce grad pasiunile sale din vremea studenției i-au caracterizat (sau i s-au reflectat în) teza de doctorat și scrierile de mai târziu, filosoful feminist Eve Kosofsky Sedgwick răspundea că nu a reușit să pună în scrisul său pasiunile inițiale, ci doar interesele mai puțin ardente și o depresie profundă. Trebuie să recunosc că eu am fost mult mai norocoasă, sau, ca să revenim la metafora porcului a lui Umberto Eco, am avut norocul porcului.

⁷ Eve Kosofsky Sedgwick, Stephen M. Barber și David L. Clark, 'This Piercing Bouquet – An Interview with Eve Kosofsky Sedgwick', în *Regarding Sedgwick – Essays on Queer Culture and Critical Theory*, eds. Stephen M. Barber și David L. Clark, New York, Routledge, 2002, p. 243.

Ce înseamnă o teză? Teza este cea care te legitimează, îți consfințește pentru totdeauna prezența într-un anumit program academic și finalizarea lui. Teza este condiția necesară pentru a obține o diplomă. Teza este o lucrare oficială care rămâne acolo, în biblioteca acelei instituții, după ce tu ai plecat. Teza poate fi consultată oricând de oricine. Poate și de asta e important să fie bine scrisă, decent construită, pentru că e verificabilă.

Cu cât diploma pentru care ai scris acea teză este de rang academic mai înalt, cu atât teza înseamnă mai mult, și cu cât lipsa obligativității de a obține acea diplomă e mai mare (cum este cazul doctoratului), cu atât înseamnă mai mult obținerea ei. Dacă bacalaureatul (pentru care nu suntem obligați să scriem o teză) e necesar pentru a putea obține un loc de muncă, se poate trăi fără să fi absolvit facultatea, iar de masterat și mai ales doctorat nici nu mai vorbesc. De aceea, dacă tot decizi să faci ceva în plus (din motive obiective, cu siguranță), măcar fă-o cu plăcere, alegând un subiect apropiat inimii sau minții tale și lucrează cu un coordonator pe care să îl admiri intelectual, care să îți facă munca interesantă, plăcută, dacă nu ușoară – pentru că munca la scrierea tezei unui doctorat nu cred că poate fi cu adevărat ușoară în nicio circumstanță.

Fiind ceva în plus, ceva opțional (desigur, poate fi o condiție implicită a jobului tău să ai masterat sau

doctorat, dar există mult mai multe joburi din care poți alege fără masterat sau doctorat, deci nu poate fi văzută chiar ca o obligativitate această cerință), care îți va răpi din timpul petrecut cu familia sau cu tine însuși niște ani importanți, masteratul și mai ales doctoratul îți aduc – sau cel puțin ar trebui să îți aducă – respect social. Desigur, asta depinde de mediile în care alegi să trăiești. Coordonatoarea mea britanică îmi spunea că la ei se scrie în pașaport „Doctor” înainte de nume, dar nu am verificat această informație.

Nu în ultimul rând, nu e ușor să obții un loc la doctorat, întotdeauna se trece prin competiții – de aceea e atât de important să ai un subiect interesant (pentru tine, dar și pentru alții), o perspectivă unică, un proiect bine scris și, ulterior, un supervisor/coordonator potrivit, care să fie capabil să te îndrume și să cunoască bibliografia potrivită subiectului (ideal ar fi să fi și scris câteva cărți care și-ar avea locul în acea bibliografie). Nu e ușor să intri într-un program doctoral, pentru că, dacă ar fi ușor, l-ar face oricine.

După cum am povestit deja în introducere, în timpul scrierii ambelor mele teze doctorale am reușit să îmi pun pasiunile și interesele reale în actul de cercetare și construcție academică. Este foarte probabil să fiu unul dintre foarte pușinii cercetători doctorali care pot spune că au avut șansa de a scrie – nu

un doctorat, ci două – din pasiune. Așa mi se pare firesc și natural să fie: să scrii un doctorat din reală curiozitate și pasiune pentru subiect, nu pentru a bifa o diplomă sau a urma interesele coordonatorului tău. Nu te lăsa convins să îți dedici anii doctorali unui subiect care te lasă rece, te face să caști, sau să te urci pe pereți. Pare un sfat la prima mână, de la sine înțeles, inutil, dar experiența mea spune că nu este așa.

În timpul celor patru ani petrecuți în mediul academic elitist de la EUI Florența am cunoscut sute de doctoranzi din diferite țări, de la diferite departamente (Institutul European vizând exclusiv studiile doctorale și postdoctorale), cu care am împărtășit experiența doctorală (primele trei întrebări pe care și le adresau cercetătorii de acolo erau, invariabil, cum te numești, din ce țară ești și pe ce anume îți scrii doctoratul). Am cunoscut persoane care își scriau doctoratul de cincisprezece ani (fără să-l fi finalizat), am cunoscut cercetători frustrați și incapacitați de lipsa de comunicare cu mentorul sau mentorii aleși, deprimați de baterea pasului pe loc și ajunși să se îndoiască până la urmă de ei înșiși, de capacitățile lor intelectuale.

Am văzut cum te poate absorbi o cercetare, am cunoscut personal doctoranzi care au rezistat eroic presiunii psihice, dar care, în timpul sau, în cel mai

fericit caz, după finalizarea tezei și susținerea ei, s-au decompensat și au sfârșit prin a fi internați în instituții psihiatrice pe termen nelimitat. Nu e ușor să te dezrădăcinezi de propria țară ani buni pentru a scrie un proiect doctoral, e inevitabil să te simți singur, trist și să îți pui întrebări existențiale. Dacă adăugam și o componentă exterioară, cum ar fi statul într-una din țările nordice, unde 6 luni pe an e noapte (cazul uneia dintre prietenele mele foarte apropiate), decompensarea ulterioară nu mai este deloc surprinzătoare.

După cum am dezvoltat în introducere, nici drumul meu nu a fost pavat cu trandafiri, mai ales în ce privește cel de-al doilea doctorat, cel în istoria renașterii italiene. Faptul că am fost admisă într-un program doctoral de istorie în condițiile în care eu nu aveam studii în domeniu la nivel de licență sau masterat nu mi-a făcut ulterior viața prea ușoară. Nu am mai avut a doua oară nici norocul unui supervisor implicat și inspirat precum Prof. Howlett de la CEU, cu care să rezonerez aproape perfect și de la care să învăț atât de multe. Totuși, deși nu mi-a fost neapărat ușor să mă familiarizez cu metodologiile specifice studiilor istorice, nici chiar aici nu am cunoscut lipsa de chef, teama de eșec, amânarea de-a lungul unor ani întregi a finalizării cercetării. De ce? Pentru că mă pasiona subiectul: tarotul a fost (și încă mai este) una dintre cele mai lungi relații academice din viața mea.

O teză academică este în primul rând un angajament al tău față de tine. Ar fi bine să gândești așa lucrurile de la început și să îți asumi faptul că îți va mânca nervii dacă nu îl duci până la capăt. Este posibil ca porcul să te mănânce, deși e porcul tău.

Concluzia acestui capitol este următoarea: nu e ușor să intri într-un program doctoral, nu e ușor să te ții de un program doctoral, nu e ușor să finalizezi un program doctoral cu o teză de succes, dar, dacă tot te bagi în asta, măcar fă-o cu chef.

Capitolul 3

DAR EU CU CINE LUCREZ?

După ce am vorbit despre ce înseamnă o teză academică și implicit despre importanța proiectului de viață în care te angrenezi alegând să faci un masterat sau doctorat (dar și o facultate), am ajuns la un subiect a cărui importanță nu știu cu câte linii ar trebui să o subliniez: alegerea unui coordonator de teză.

Am întâlnit de-a lungul traiectelor mele academice mai multe persoane nemulțumite de coordonatorul lor decât mulțumite, iar cele care erau mulțumite mi s-au părut de cele mai multe ori mulțumite din motivele greșite (de pildă, pentru că era lejer și nu îi dădea studentului stres). Deși am vorbit și până acum despre experiențele mele cu coordonatorii diverși pe care i-am ales, aș propune o clasificare, o tipologie a coordonatorului, cu plusurile și minusurile aferente. Desigur, aceste plusuri și minusuri vor atârna în balanța ta personală în mod diferit, pentru că potrivirea profesională va trebui să se întâmple lucrându-se cu datele tale, timpii tăi de lucru și motivațiile interioare proprii.

Totuși, există câteva tipuri de coordonator pe care le putem lua în considerare și discuta, pe rând:

1. **Starul academic, foarte respectat și foarte ocupat.** Starul academic este o alegere bună, numele său va fi un punct forte pentru tine și teza ta. Probabil a publicat mai multe cărți, pe sau pe lângă subiectul tău. Mai coordonează și alți studenți. Te vei jena să îi ceri prea multe întâlniri și feedback pentru că e cine e, iar tu ești doar un student. Din această colaborare sunt șanse mari să ieși ca la fel cum ai intrat, fără să comunici prea mult sau să primești un ajutor real. Dacă crezi că te vei descurca, folosește avantajul pe care ți-l oferă numele prestigios al starului – dacă îți este coordonator probabil că îți va scrie și recomandări ulterioare (dacă nu va fi prea ocupat). Probabil îți va citi teza în diagonală.
2. **Profesorul lejer, mereu plecat, care nu te va stresa.** Probabil această alegere este a celui care nu dorește decât să fie lăsat în pace, știind că se va descurca. Sfatul meu este ca, dacă tot nu pare să fie o implicare prea mare și se pare că vei lucra singur, măcar alege starul de la punctul 1, din considerentele expuse acolo.

3. **Profesorul amabil, prietenos, abia venit în facultate.** Aceasta e o alegere promițătoare pentru că probabil în acest proaspăt venit există dorința de a demonstra tuturor, studenți și profesori, ceea ce poate. Dacă acest cadru didactic pare să știe partea teoretică de care ești interesat, poate fi o opțiune potrivită. De fapt, chiar și neștiind prea multe despre teorie, poate să se informeze special ca să te ajute. Profită la maximum de această șansă.
4. **Profesorul care te inspiră, dar te bate la cap.** Aceasta nu e o alegere ușoară, dar e cu siguranță una sănătoasă. E drumul greu, din care rămâi cu ceva. E important să existe totuși o balanță acolo, să ți se respecte gândirea independentă și să nu ți se impună prea multe păreri și convingeri personale, bibliografia preferată de către coordonator și alegerile academice ale acestuia. De multe ori, un deschizător de drum poate fi și un închizător de drum totodată, și nici măcar să nu bănuiască. Dacă te simți constrâns de coordonatorul tău și mai ai timp, schimbă-l. Dacă nu ai timp, mai cere și ajutorul altcuiva, chiar dacă numele acelei persoane nu va apărea niciodată în teză (dar îl poți strecura la mulțumiri).

5. **Coordonatorul care te inspiră fără a te bate la cap.** Acesta e coordonatorul ideal, cum a fost Sophia Howlett de la CEU pentru mine. E mare lucru să întâlnești așa ceva, este ceea ce i s-a întâmplat lui Spivak cu Derrida. Discuțiile normale sunt întotdeauna despre proiect, și totuși acest lucru e firesc, nu pare forțat. Te inspiră și, când propui ceva sau lucrezi, apreciază. Citește tot ceea ce scrii, iar tu scrii mai mult decât trebuie, mai mult decât ți se cere.
6. **Coordonatorul-prieten cu care ieși (sau ai vrea să ieși) la bere.** Aceasta e una dintre cele mai dezastruoase alegeri. Nu veți avea o discuție serioasă, probabil, nici în ziua susținerii tezei, sărind probabil direct la berea de după. Dacă ai prea mult bun-simț, îți va fi foarte greu să muți discuția în direcția serioasă a lucrării tale, iar coordonatorul nu se va strădui foarte tare nici el în această direcție, neobișnuită și inconfortabilă, pentru că relația personală a fost deja stabilită. Faptul că ești apropiat cu un profesor nu îl face coordonatorul perfect al lucrării tale, ci dimpotrivă. Iar dacă tu te sprijini pe el ca prieten, iar el nu își face griji cu tine din același motiv, nimeni nu va apăsa pe accelerație

la timp (am fost în această situație cu o studentă căreia am sfârșit prin a-i restrutura și chiar rescrie teza în ultima zi, pentru că al ei coordonator-prieten a dispărut, plecând în vacanță). E o alegere neinspirată pentru ambele părți.

7. **Profesorul cu agenda ascunsă și lupte personale.** Aceasta e cea mai proastă alegere pentru un coordonator și, fiind vorba de o agendă ascunsă, șansele ca studentul să nu o întrezărească și să se lase manipulat sunt foarte mari. Ai grijă, acest profesor poate să pară a fi cel de la punctele 3, 4, 5, 6. Am văzut studenți influențați de coordonator să scrie în lucrările lor lucruri complet neprofesionale, rezultând în elemente non-etice publicate (pentru că orice teză este o publicație) care au adus cu ele probleme personale și profesionale, nu coordonatorului, care generase acest lucru, ci studentului.

Relația cu coordonatorul este cu atât mai importantă cu cât gradul academic al tezei crește. Dacă o alegere mai puțin inspirată a coordonatorului lucrării de licență sau chiar de masterat nu ar trebui să fie neapărat un dezastru, în schimb coordonarea nepotrivită a doctoratului, care se mai și întinde pe parcursul

unor ani buni, poate să fie o problemă cu adevărat gravă, care trebuie rezolvată la timp, fără rușine din partea studentului și fără supărare din partea coordonatorului perceput ca nepotrivit. Uneori avem nevoie de timp ca să înțelegem că o anumită relație nu funcționează, exact ca în iubire. Și, tot ca în iubire, când într-o relație academică coordonator-student lucrurile nu par să meargă, trebuie să știi să pleci la timp – ca să mai ai timp pentru o coordonare mai potrivită.

În ce privește împărțirea tipologică de mai sus, menționez că nu ne dăm prea ușor seama despre adevărata natură a unui profesor. Persona publică ne ascunde adesea felul cum este, de fapt, un coordonator sau altul. De aceea, ca lucrurile să fie mai simple, întreabă-i pe alții: verifică întotdeauna cu studenții din anii trecuți care au mai lucrat înaintea ta cu această persoană cum a fost ca supervisor, pentru că un profesor bun nu este întotdeauna și un supervisor bun. Dacă afli doar lucruri bune – că a colaborat, a fost prezent, a avut sugestii, a respectat gândirea independentă – și dacă se și dovedește a fi expert în măcar unul dintre domeniile cercetării tale (asta afli din CV, care trebuie să existe online), probabil că acesta e omul tău.

Capitolul 4

CINE E PORCUL, CARE E SUBIECTUL?

După ce am discutat despre felul în care este recomandabil să îți alegi coordonatorul și despre importanța acelei relații pentru scrierea tezei tale, acest capitol încearcă să răspundă la întrebarea-cheie: cum găsești subiectul despre care urmează să scrii?

Desigur, cel mai simplu răspuns ar fi „Ascultă-ți inima”. Doar că în academie lucrurile nu stau întotdeauna la fel de simplu ca și în iubire, iar ce ți-ar plăcea ție să studiezi poate să nu fie relevant, important sau inspirat din punct de vedere academic, așa cum am aflat când am ajuns la CEU Budapesta. Până am ieșit din țară, deși absolvisem două facultăți și alte două masterate, nu știam că există trenduri academice, că există subiecte „sexy” din punct de vedere academic (o expresie des folosită mai ales de academicii americani pe care i-am cunoscut). La început, când auzeam cuvântul „sexy” rostit într-o aula de universitate, mă roșeam și mă rușinam ca o fată mare.

Pentru ca recomandările mele în ce privește subiectul ales să fie cât mai de folos, voi încerca o clasificare a calităților posibile și de dorit ale acestuia, dincolo de prima sa calitate, aceea că este necesar să

îți placă, să te intereseze la modul cel mai real și direct. Pentru mine a funcționat criteriul gusturilor personale, alegând să lucrez mereu pe dramaturgie (cea citită, cea jucată, cea despre care aș fi vrut mereu să adaug ceva), pe tarot (de a cărui istorie și poveste romanțată am fost atrasă mereu), pe vânzarea imaginii erotice (problemă care mă preocupa, fiind o actriță care a avut mai multe momente de spectacol în timpul facultății de actorie când i s-a cerut să își expună pe scenă corpul gol).

Iată ce calități cred eu că ar trebui să îndeplinească subiectul ales pentru a fi acceptabil din punct de vedere academic:

1. **Subiectul să fie relevant** pentru locul și momentul/perioada istorică respectivă atunci când îl propui. După căderea comunismului, chiar decenii întregi după, s-au scris nenumărate cărți din diferite perspective academice despre revoluții, despre comunism și căderea acestuia (la CEU Budapesta existau arhive fantastice, unde putea fi găsit material referitor la toate țările comuniste, de exemplu). Dacă veneai la Budapesta cu o bursă de cercetare pe istorie, proiectul tău era recomandabil să folosească arhivele existente acolo pentru a avea șanse mari de succes. Pentru a scrie o teză despre renașterea

italiană, locul perfect pentru a propune un asemenea proiect ar fi fost Italia, mai exact o universitate a unui oraș situat în vecinătatea marilor arhive (Bologna, Veneția, Florența etc.).

2. **Subiectul să fie relevant pentru acel moment**, pentru perioada istorică în care te afli atunci când îl propui. De pildă, după pandemie s-au scris multiple teze pe acest subiect, având în vedere relevanța mondială și proximitatea temporală a acestuia. Încălzirea globală este un alt subiect aflat într-o situație similară. Toate acestea sunt relevante pentru noi azi, acum, dar sunt relevante și la nivel internațional, global. Dacă ești pe fază, poți să scrii despre un fenomen care încă este relevant, care „nu s-a răcit”.
3. **Subiectul să fie „sexy” din punct de vedere academic, să fie „în trend”**. Și la nivel academic există o modă, niște trenduri despre care e recomandabil să ne informăm. În urmă cu douăzeci de ani era la modă scrierea doctoratelor pe teoria *queer* sau pe subiecte de-tabuizate precum pornografia (prin 2010 existau sute de lucrări academice pe subiectul pornografiei). În acest moment, din punctul meu de vedere, câteva trenduri

posibile ar fi: nevoia de spiritualitate alternativă a societății, obsesia pentru intervențiile estetice, dar și pentru cele transgender. De asemenea, răsturnarea criteriilor ierarhice obișnuite ale popularității, autoperiferalizarea starurilor și ridicarea la rang de vedetă a necunoscuților.

4. **Subiectul să aibă o componentă necunoscută, necercetată**, să existe încă mister și ceva de cercetat la el. Acesta este și probabil va fi mereu cazul tarotului – necunoscându-se prin date științifice originea și motivele pentru care aceste cărți de joc pedagogice renescentiste au fost inventate și nici cine exact le-a inventat: nu există date istorice pentru a se răspunde la aceste întrebări, de unde și suatele de presupuneri total non-academice (căroră le-am opus lucrarea mea). Un subiect despre care nu se știe totul va atrage mereu pe toată lumea.
5. **Să știi teoria și perspectiva potrivită subiectului tău.** Da, se poate începe și invers – să pornești de la teorie spre subiect. De pildă, lucrând cu profesorul Jacques Derrida, inventatorul teoriei deconstrucției, probabil nu era neapărat important pe ce anume este aplicată această teorie. Poți ști cum

vei analiza și să nu fii foarte sigur pe ce anume vei analiza. De pildă, odată ce am dezvoltat o teorie de deconstruire a dramaturgiei shakespeariene (lucrând pe piesele lui Shakespeare), pot oricând să propun o deconstruire similară a tragicilor greci sau a unor clasici mai apropiați în timp, precum Cehov. Dacă, de exemplu, vrei să scrii o lucrare masterală despre femeile refugiate și lupta de gen a acestora (dau un exemplu extrem de vag în mod intenționat), poate vei decide ulterior la care cazuri te referi, la ce populații și evenimente, în funcție de datele la care ai acces. Dacă dorești să faci analiză de film, din nou poți decide ulterior pe ce materiale vei scrie.

6. **Să fii expert în domeniu sau coordonatorul tău să fie expert în domeniu.** Uneori nu ajunge să îți dorești... de fapt, în cazul scrierii academice pot spune că niciodată nu ajunge doar să îți dorești, ca să poți aborda profesionist un subiect sau un domeniu de care nu prea ai habar. Coordonatorul ar fi de dorit să refuze o propunere de coordonare pe un subiect despre care nu știe suficient de multe. Am avut nu demult ocazia să citesc o abordare dintr-o perspectivă care

se dorea și declara feministă și/sau gender care m-a făcut să oscilez între a pufni în râs și a mă înroși de jenă – pentru studenta care scrisese lucrarea și pentru coordonatoarea acesteia, care explicau (la nivel de epocă de piatră, ca să zic așa – desigur, glumesc) ce e aia feminism, ignorând bibliotecile scrise în mod științific și academic în ultimii o sută și mai bine de ani. Rezultatul imposturii este, inevitabil, jenant și pentru student, și pentru coordonator și și pentru facultatea în cadrul căreia se scrie și este acceptată o lucrare de acest fel. Nu este nicio rușine să recunoști că nu ești expert într-un anumit domeniu, dimpotrivă, e un act de curaj și de autocunoaștere și e de dorit să scriem despre ce știm și să abordăm în felurile în care ne pricepem. Sau, de ce nu, să participăm la niște workshopuri și cursuri specializate în direcțiile noi care ne interesează.

7. **Subiectul să fie mai interesant decât pare.**

Sau să îl facem noi în mod voit mai interesant, subliniind elementele neașteptate pe care le-am descoperit de-a lungul cercetării. Dacă există o perspectivă interesantă despre subiectul cercetat, ar fi de dorit ca ea să fie semnalată încă din titlul lucrării. Am să

dau un exemplu provenit de la una dintre studentele cu care am lucrat la scrierea lucrării de masterat: autoarea lucrării scria despre istoria ultimei sute de ani a unui mic teatru de provincie la arhivele căruia avea în acel moment acces, dar descoperise, dincolo de așteptările ei, o întreagă serie de intrigă pasionale și cu adevărat lovituri de teatru care duseseră la schimbări în conducerea teatrului și a componenței trupei de actori angajați. Exagerând de dragul amuzamentului, i-am propus, din câte îmi amintesc, titluri care sunau aproximativ așa: „Iubirea pasională – o dinamită în calea istoriei teatrului X” sau „Dinamici pasionale din istoria unui teatru de cartier” și ne-am amuzat de cât de caragialesc ar suna un asemenea titlu. Dar, lăsând exagerarea la o parte, un asemenea titlu ar face ca teza să fie citită de mai multe persoane decât membrii comisiei și, ulterior, aceasta ar fi numai bună de tipărit și transformat într-un posibil bestseller.

Dacă subiectul tău bifează mai multe dintre posibilitățile enunțate mai sus, ai toate șansele să scrii o teză care va avea relevanță, iar dacă e o teză de

masterat, poate fi dezvoltată și transformată ulterior într-una de doctorat. Dar cel mai important, dincolo de relevanța subiectului, de faptul că e trendy, este ca tu să fii atras cu adevărat de acel subiect: dacă ești, probabil nu te va plictisi nici după ce începi să lucrezi la el.

Aș vrea să mai menționez o situație specifică, aceea a studentului la actorie care este constrâns să scrie lucrarea de licență despre unul dintre rolurile jucate în cadrul facultății. Mi s-a spus că nu ar exista alegere, că nu studentul își alege rolul, ci este distribuit, de cele mai multe ori de către profesorul de clasă. Da, așa e, uneori subiectul îți poate fi impus – și asta nu doar în cazul actoriei, cu siguranță. „N-am iubit rolul și nu am cum să iubesc subiectul tezei mele” mi s-a spus. Răspunsul meu este acesta: „Ești actor, ai imaginație, ia această teză ca pe o provocare la scris. Imaginează-ți o perspectivă: compară personajul tău cu un altul, fie el din aceeași piesă, sau cu un alt personaj jucat de tine în altă piesă. Autoanalizează-ți construcția scenică. Reflectează la ce a fost și imaginează-ți cum ar fi putut fi”.

Desigur, perspectiva din care vezi subiectul poate să schimbe totul și să te facă să spui ceva interesant, la care nici tu poate că nu te-ai așteptat. Acum e momentul să întorci pagina și să vorbim despre ce înseamnă *Argumentul*.

Capitolul 5

ARGUMENTUL, CA UN BICI FERMECAT

Acest capitol este dedicat diamantului care schimbă jocul. Frazei de aur pentru care sapi în nisipul minții tale exasperate uneori luni, alteori chiar ani întregi. Argumentul lucrării tale e sufletul care dă viață unui corp care altfel rămâne inanimat. O teză care nu știe ce spune, sau care nu spune nimic, nu va interesa nicio dată pe nimeni, nici chiar pe cel care o scrie.

„Ce vrei să spui cu toate astea?” Aceste cuvinte mi-au dat coșmaruri câteva luni în timp ce îmi scriam doctoratul la Budapesta. Știam subiectul (bardul, drama renașterii, istoria renașterii, poate imagistica din tarot), știam teoriile și știam să le aplic: analiza literară fusese mereu punctul meu forte, iar teoriile deconstrucției, feministe și Queer îmi veneau mănășă. Aveam capitole întregi scrise și totuși nu mai găseam argumentul, iar coordonatoarea mea mă întreba ce vreau să spun cu toate astea și care îmi e argumentul. „De ce analizezi ceea ce analizezi? De ce aceste piese și nu altele? Ce semnificație are ceea ce faci? Tarotul rămâne sau nu în ecuație? Are sau nu are ceva în comun cu Shakespeare?”

Nu îmi lipsise argumentul tezei la început, dar descoperisem pe parcurs că dramaturgia Bardului nu avea absolut nimic în comun cu imagistica din tarot, aşadar acea comparaţie care suna foarte interesant (şi care fusese titlul proiectului meu pentru câteva luni bune) nu funcţiona. Nu poţi compara merele roşii cu puii de prepeliţă. Nu există o comparaţie între orice şi orice. M-am recunoscut învinsă (greu) şi brusc m-am trezit fără argument. Nu ştiam, adică, de ce am analizat – frumos, literat, inspirat, din perspectivă gender – acele personaje din acele piese shake-spearene. Nimic nu părea să se lege sau să aibă rost.

Dacă nu poţi să spui în o frază-două ce anume susţine teza ta oricât te-ai chinui şi oricât ai rescrie acele cuvinte, probabil că (încă) nu ai argument. E dezastruos? Dacă situaţia rămâne aşa, cu siguranţă da, este. Dar partea minunată cu argumentul este că acesta se poate schimba şi reinventa. Este nevoie de o sclipire, de o iluminare – a ta şi /sau a coordonatorului tău.

În cele ce urmează, deoarece cred enorm în puterea exemplului, voi da nişte exemple de argumente – nu din lucrările altora, ci din tezele mele, acestea fiind materialul pe care îl cunosc cel mai bine. Aşadar, am avut, pe rând, următoarele argumente:

1. „Retorica discursului ratat la Shakespeare şi Eschil” – în această primă teză de licenţă, în jurnalistică, argumentul a fost destul de

vag formulat, dar urmăream cauzele ratării discursurilor, iar acestea nu țineau neapărat de calitățile de orator sau de argumentele discursului, ci, de multe ori, de condiții exterioare. Concluzia era că discursurile ratate nu au fost neapărat ratate „pe merit” și ar fi lipsit foarte puțin să fie reușite. Așa cum frumusețea stă în ochiul privitorului, discursurile erau nereușite de cele mai multe ori din cauza audienței nepotrivite cărora se adresau sau altor condiții neprevăzute.

2. „Stilistica didascaliilor lui Camil Petrescu” – aici argumentul era că dramaturgia lui Camil Petrescu conține o lumea poetică neașteptată și puțin cunoscută, lumea didascaliilor, a textelor situate undeva între scenă și roman, adresate actorilor care urmau să joace personajele. Această lume e perfect articulată, completă, adresându-se cu plasticitate tuturor simțurilor actorului. Practic, aici subiectul în sine (lumea didascaliilor din toate piesele, chiar și cele mai obscure) este în mare măsură însuși argumentul, unicitatea constând în receptorul căruia acest sistem metaforic i se adresa: actorului și nu publicului pentru care piesa urma să fie pusă în scenă. Subiectul e interesant (pentru un filolog), dar nu e extrem de bine articulat în ce

privește argumentul. Absența coordonatorului, dublată de imaturitatea mea academică, explică această problemă – iar sfatul meu este să evitați a vă pune în situația de a avea un coordonator absent, oricât de serioase ar fi motivele acestei absențe (pierderi familiale, sănătate șubredă, vârstă înaintată).

3. „Mița Baston, o Medee de Carnaval” – această lucrare de licență este prima teză de al cărei argument pot spune că sunt mândră. Argumentul e că personajul Miței este de fapt o Medee a comediei românești sau un răspuns caragialesc la modelul femeii geloase a tragediei, făcând un salt neașteptat de la tragedia greacă la comedia secolului XIX. Acest salt este mai greu de observat din pricina delimitării clare pe care o facem în minte a tragediei de comedie, dar, dacă analizezi în profunzime personajele, descoperi o mulțime de aspecte comune, pe lângă gelozia femeii înșelate: faptul că este părăsită pentru o alta mai tânără, faptul că este capabilă de crimă, dar și de suicid, și așa mai departe. Am ajuns la argument aproape întâmplător, gândindu-mă oare ce alte personaje feminine geloase am mai jucat în timpul anilor de facultate.

Aș vrea să clarific un aspect: pentru a recunoaște existența și validitatea unui argument al tezei altcuiva nu trebuie să fim experți în domeniul și cu atât mai puțin pe subiectul celui care a scris teza. Argumentul trebuie să sune logic, în orice domeniu s-ar desfășura analiza, și să ne facă să înțelegem ușor ce anume demonstrează/arată/spune lucrarea aceea. Din acest motiv, cred că workshopuri și sesiuni de comunicări dedicate lucrului la tezele de licență, masterale și doctorale sunt de mare folos tuturor participanților la ele: o sugestie, o recomandare, o referință briliantă poate veni de la cineva nespecializat în subiectul tău. Dacă ți-ai articulat și prezentat bine argumentul, acesta poate fi înțeles și ți se poate răspunde cu feedback. Viața academică se bazează pe comunicare și schimb de experiențe, și chiar acest exercițiu aparent personal, numit scrierea tezei, are nevoie de comunicare, de păreri și experiențele altora decât tine și coordonatorul tău.

Capitolul 6

IPOTEZA DE LUCRU

După ce ai decis despre ce scrii (subiectul tezei) și ce vrei să spui (argumentul tezei), tot în capitolul introductiv este de așteptat să expui și ipoteza de lucru – adică ceea ce crezi tu că vei demonstra, locul în care crezi că vei ajunge.

Acest capitol va fi scurt și concis, însă necesar (necesar sper că este tot ceea ce scriu în acest curs, iar cum în logica adjectivului „necesar” nu ar trebui să existe grade de comparație, nu prea se poate spune „mai necesar”). Și totuși, ipoteza de lucru este, cred, mai necesară decât alte aspecte: este ceea ce speri tu să obții, ceea ce îți imaginezi că vei atinge, ceea ce visezi că vei cuceri. Îmi place să scriu (și să citesc) ipoteze de lucru ambițioase, frumoase, utopice. E bine să țințești sus. Cuvintele rostite rămân rostite pentru totdeauna, iar ipotezele noastre de lucru odată formulate, scrise, chiar dacă apoi vor fi șterse și rescrise, cred că rămân și ele undeva în eter(n) și vor fi atinse cândva.

Ipoteza de lucru este ceea ce presupui tu că vei demonstra în teză. Ceea ce crezi și ceea ce speri. Ca să pornești pe un drum, trebuie să știi unde duce – sau

unde crezi tu că va duce, unde te aștepți și sperî. Scufița Roșie intră în pădure știind că va ajunge la casa bunicii ei. Acolo va și ajunge, doar că pe drum îl va întâlni pe lup și acea întâlnire și acea discuție vor schimba complet cursul evenimentelor. La casa bunicii nu o va aștepta chiar ea, ci lupul deghizat în bunică, după ce a înghițit-o. Probabil ipoteza de lucru a Scufiței Roșii ar fi fost: „Voi străbate pădurea cu bine și voi ajunge cu mîncarea la bunica mea, care se va bucura și se va face bine”, ipoteză care la final devine, după mai multe transformări, mult mai modestă: „Voi reuși să trec prin pădure cu bine și voi învăța ceva din întâlnirea cu lupul”.

Pornind de la argument, ipoteza de lucru diferă de acesta. Ipoteza dezvoltă argumentul și îl detaliază, dîndu-i o finalitate imaginară. Este cea mai bună variantă a finalității argumentului – cel puțin așa înțeleg eu acest concept. În ipoteza ta de lucru e, practic, vorba despre așteptările tale (de cele mai multe ori uriașe, nerealiste) de la teză.

De obicei, visurile și așteptările noastre sunt obligatoriu adaptate și readaptate la realitate – altfel am înnebuni. Același lucru se întîmplă și cu ipoteza de lucru: ea va fi, în cele mai multe cazuri, rescrisă după ce ai intrat mai mult în cercetare și apoi din nou, de cîte ori va fi nevoie. Cu siguranță, la finalul cercetării ea va mai fi o dată pieptănată.

Cum suna ipoteza inițială de lucru a doctoratului meu despre Shakespeare? Era aproape de mitomanie, din câte îmi amintesc: prin ea, urma să revoluționez studiile teatrale, dar și practica scenică, chestionând diferențele de gen din lista personajelor oricărei piese clasice. Urma să dau teatrul mileniului trei peste cap, să se reinventeze totul ca urmare a tezei mele, această Hiroshimă academică *extraordinaire*. Și dacă te pufnește râsul sau faci ochii mari, gândind „Dar cum ai putut să îți imaginezi așa ceva?”, am să-ți răspund: „Da’ ce, era visul meu, ce treabă ai tu să îl judeci?”.

În ipoteza de lucru poți îndrăzni orice. Oricum o vei rescrie, așa că n-are rost să te cenzurezi. Visează. Joacă-te. Dream on! Aim high!

Capitolul 7

LITERATURE REVIEW: E CA PORCU'

Acest capitol este scris din dorința de a te convinge că merită să scrii un Literature Review, adică o trecere în revistă critică a literaturii de specialitate dedicată subiectului tău și teoriei sau teoriilor aplicate pe acest subiect. Acest review critic presupune muncă, nu are foarte multe de-a face cu originalitatea și este, oricum ai privi lucrurile, greu și plictisitor. Dar necesar și inevitabil, dacă vrei să scrii o lucrare care să poată fi luată în serios.

Literature Review-ul a fost considerat parte obligatorie din ambele teze doctorale pe care le-am scris și chiar avea un anumit loc în care era de dorit și așteptat să apară în teză: în capitolul 1, alături de argument, ipoteza de lucru și metodologie. Definiția Literature Review-ului este o trecere în revistă a tot ceea ce s-a scris și cercetat relevant în domeniul (sau domeniile) în care este teza ta.

Cum poți organiza acest review? Există mai multe variante, depinzând, desigur, și de cantitatea de materiale critice existente care trebuie luate în considerare. Această trecere în revistă poate fi cronologică (așa ar fi logic) sau poate fi organizată într-o ordine

descrescătoare a importanței academice a acestor cărți. Mai există o a treia variantă, aceea a grupării materialului critic pe perspective (cum ar fi o grupare din perspectiva gender, aceea a clasei sociale, o perspectivă rasistă, o alta homofobă – în cazul piesei *Othello* a lui Shakespeare; sau o altă separare a materialelor critice pe un anumit subiect se poate face din perspectivă filosofică, psihanalitică, literară, teatrală etc.) Sigur, cele trei variante oferite mai sus se pot combina după plac.

Cea mai importantă caracteristică a acestei treceri în revistă este și aceea de a te autositua față de aceste scrieri – declarând cu care puncte de vedere și cu care autori te identificei sau ești de acord și pe care le respingi – desigur, motivat. Și expune motivele acestor alegeri. Calitățile academice și scriitoricești ale acestor cărți pot fi, desigur, criticate și comentate din perspectiva ta, din nou motivat.

Literature Review-ul pe toate domeniile și teoriile implicate în teza ta este vital și de neevitat nu doar pentru a putea determina unde anume te situezi, ci și ce autor și care anume lucrări ale sale te-au inspirat. Arată ce anume duci mai departe, ce modele și ce anti-modele de cărți și articole ai găsit pe subiectul tău, sau lucrări legate de teoriile pe care le aplici, poate reinterpretându-le.

Ar fi de dorit ca acest Review literar să fie exhaustiv, adică să menționeze cam tot ce s-a scris relevant

pe tema ta. În acest fel este ușor de delimitat ce s-a făcut și ce nu s-a făcut până acum de contribuția ta viitoare.

Depinde de sursele și resursele tale, de timpul pe care îl aloci acestei cercetări și de felul în care lucrezi, de randamentul pe care îl dai. Această cercetare a ceea ce s-a scris până la tine poate să pară plictisitoare – pentru că de obicei chiar este. Dar e fantastic de utilă și într-o discuție despre teza ta, mai ales că la susținerea ei este foarte probabil ca membrii comisiei sau chiar persoane din eventualul publicul prezent la eveniment să aducă în discuție un autor sau o carte pe teme apropiate de teza ta, cu abordări asemănătoare cu a ta. Ideal este să îți fie familiare acele nume și titluri, să poți să spui ceva despre ele, chiar dacă nu elogios.

Acest Review, așa dificil și plicticos cum e, arată că ești informat, că ești stăpân pe tema ta și că știi cu ce se mănâncă, știi ce s-a făcut și ce nu s-a făcut încă în acea direcție și ce „se cere” făcut.

Cel mai serios Literature Review pe care l-am făcut a fost pentru doctoratul în istoria tarotului. Am structurat imensul material existent despre tarot cronologic, dar mai întâi am separat tot ce era academic, istoric, științific de oceanul de istorii inventate, care nu aveau nicio legătură cu realitatea, dar care erau foarte cunoscute și uneori luate în serios. Am

comentat partea istorică nu doar din punctul de vedere al conținutului și documentării acestuia, dar și al formei, al structurii cărții, arătând de ce apreciez sau nu acest rezultat, cum aș fi făcut eu sau mi-ar fi părut mai logic și mai ordonat să facă autorul, care surse au fost ignorate sau nu și așa mai departe. Acest Literature Review critic s-a lungit pe vreo 30-40 de pagini, conținând nu doar scrierile despre tarot, ci și cele despre arta memoriei, pedagogie prin joc și tratațele despre virtuțile prinților, toate aceste virtuți fiind reflectate în imaginile morale și creștine ale tarotului.

În doctoratul pe Shakespeare am avut câte un Literature Review la fiecare dintre cele trei piese studiate îndeaproape. Având în vedere enormul material scris pentru fiecare dintre piesele Bardului, nu am făcut un Literature Review extins și critic, acesta mi-ar fi ocupat probabil peste o sută de pagini (la fiecare piesă), dar am arătat că știu de existența acelor materiale și că le-am parcurs. Am arătat ce feluri de analiză critică s-au făcut la fiecare piesă (axată pe componenta socială, pe cea sexistă, rasistă, homofobă, psihanalitică și așa mai departe), cine le-a făcut și cât de relevante au fost pentru studiile care au urmat. Am plasat acest Literature Review la începutul fiecărui capitol extins de analiză a piesei, mult din informația dată fiind plasată în note de subsol. Motivul acestei opțiuni a fost de a-i da cititorului posibilitatea de a

alege dacă parcurge aceste informații sau intră direct în analiza mea, fiind informat prin doar două-trei fraze despre existența unui Literature Review parcurs, dar prezent doar în subsolul acelor pagini.

Oricum ai structura și oriunde ai plasa în teză acest Review literar, ține minte că e mai mult decât necesar să îl faci. Bine și metodic. Cedează-i deci vreo câteva săptămâni din timpul tău. Nu vei regreta, dar, dacă NU o faci, ai toate șansele să pari un impostor, un diletant, un incult, un neprofesionist... Am rostit cuvinte grele. Sper că ți-am dat un minim stres. Dar sper și că te-am convins. Nu glumesc.

Când Umberto Eco zicea că scrii teza ca să te distrezi, nu se referea la Literature Review. Se putea referi la orice, dar nu la asta. Așa că ia-l în serios.

Gata, am terminat.

P.S. Fă-l. Merită.

Capitolul 8

DESPRE ORIGINALITATE

Motto: *E ușor să fii original dacă ești incult.*⁸

Acest capitol va fi o odă adresată conceptului de originalitate – urmând apoi un capitol care va fi o anti-odă, despre opusul acestuia, plagiatul. Voi traduce motto-ul de mai sus prin perspectiva mea academică, argumentând pentru trezirea dorinței de a nu repeta ce spun alții, de a inventa ceva nou, de a aduce o plus valoare.

Dacă ar fi să am de ales între un studiu extrem de serios/elaborat/minuțios și unul original, oricând îl prefer pe al doilea. Toată viața am fost o devoratoare de originalitate, care pentru mine este calitatea cea mai de apreciat – atât la nivel interpersonal, cât și academic. Din păcate, lipsa de informare ne poate face să credem că avem idei originale.

Dilema originalității este următoarea: dacă nu s-a pomenit deloc niciodată despre ceea ce vrei tu să spui, sunt șanse să nu fie relevant sau să fie o eroare; dar dacă s-a pomenit deja, probabil nu mai e original.

⁸ Citat din Patricia Nedelea, *Bărbații sunt precum pantofii. Texte dramatice de stand-up comedy*, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2020.

Originalitatea este una dintre cele mai mari provocări și cele mai importante contribuții academice pe care le poți aduce. Nu e suficientă, dar am convingerea că e necesară. Fiecare lucrare academică ar trebui să aducă un plus, să spună ceva nou, să adauge un dram de neașteptat și inefabil la ceea ce s-a construit până acum, la uriașul construct al academiei universale.

Există o multitudine de feluri în care o lucrare poate fi originală. O teorie originală poate rezulta din altele, oarecum similare, care provin din discipline diferite. O reinterpretare a unei teorii mai vechi sau aplicarea unei teorii pe un subiect neașteptat oferă de asemenea o perspectivă originală. Comparația dă frâu liber și ea originalității dacă elementele care o constituie nu sunt previzibile prin asemănarea lor: de pildă, revenind la exemplul tezei mele de licență de la actorie, comparația Miței Baston cu Medeea este una originală și neașteptată, în schimb cea a Miței Baston cu o altă eroină geloasă caragialescă nu ar fi fost neapărat originală; nici a Medeei cu sângeroasa și geloasa Clitemnestra.

Multidisciplinaritatea și integrativitatea dau și ele, sau mai ales ele, o infinitate de ocazii originalității să se desfășoare – azi mai mult decât oricând. De exemplu, o teză care mixează studiile de film cu acelea de gen, studiile literare cu cele filosofice și muzicale și permite astfel transbordarea unor teorii

dintr-o direcție disciplinară în alta oferă ocazii infinite de manifestare a originalității.

Literature Review-ul pe toate domeniile și teoriile implicate în teza ta este vital și de neevitat nu doar pentru a putea determina unde anume te situezi, dar și pentru a descoperi ce anume s-a spus deja despre subiectul tău dintr-un punct de vedere apropiat sau, dacă ai ghinion, identic cu acela al argumentului tău. Și totuși, e mai bine să știi despre existența unui asemenea studiu, a unei ipoteze de lucru asemănătoare sau chiar identice, decât să fii acuzat pe nemerit de plagiat sau, aproape la fel de grav, de faptul că ai fost dezinformat, că nu te-ai informat.

Cu alte cuvinte, numai dacă ai avut grijă să te informezi (cu răbdare și calm, fără a trece cu vederea sau a citi în diagonală o referință importantă) poți ști cu certitudine dacă propunerea și perspectiva ta sunt cu adevărat originale sau nu. E ușor să fii original dacă ești incult – mai exact, e ușor să te crezi original dacă nu ai verificat temeinic ce s-a scris în direcția în care dorești să mergi. Un mentor informat e de o importanță majoră, la fel și consultarea resurselor academice online. Existența unor workshop-uri și sesiuni de comunicări ar da șansa unor cercetători informați în direcții înrudite de studiu să se cunoască și să își ofere informații bibliografice care pot fi extrem de folositoare.

Originalitatea este vitală, dar, pe de altă parte, nu există o teză 100% originală. Studiul academic se clădește pe alte studii, construite (în unele cazuri, cum ar fi critica shakespeariană) în sute de ani, acest efort colectiv rezultând în progresul și expansiunea academică de care ne bucurăm azi. Chiar și o perspectivă originală e menită să ducă mai departe, să completeze o direcție deja recunoscută și relevantă, nu doar în domeniul despre care scrii, ci și în cazul în care această nouă direcție propusă de tine va fi aplicată într-un alt domeniu, înrudit sau total diferit.

Contribuția ta va inspira și naște alte contribuții. Originalitatea ta va inspira alte lucrări. Arborele academic universal va înflori, va crește, iar numele tău va rămâne încrustat pe scoarța sa alături de alte nume mari, trecute și viitoare.

Cum să spui nu imortalității? Hai, pune-te pe treabă!

Capitolul 9

DESPRE PLAGIAT

Acest capitol va fi o anti-odă despre opusul originalității: plagiatul. Revenind la mottoul capitolului trecut, „*E ușor să fii original dacă ești incult*”, putem adăuga și varianta aceasta: „*E ușor să pari original dacă ești hoț*”.

Cum ajungi să plagiezi? Pot să îmi imaginez o mulțime de modalități și motivații: poți să furi fără să îți dai seama – să uiți sau să nu știi efectiv cum să citezi sau să menționezi contribuția cuiva. Poți să furi intenționat – de exemplu, până nu demult era posibil să existe o barieră lingvistică de care să se profite, folosind lucrarea cuiva netradusă într-o limbă de circulație internațională. Poți fi și învinuit pe nedrept de plagiat și să fie vorba despre o coincidență – deoa-rece „*Great minds think alike*”.

Vă voi expune, intenționat fără a da prea multe detalii, singurul caz de plagiat despre care sunt informată direct, al unei persoane pe care am cunoscut-o personal, precum și urmările acestuia. O cercetătoare care era vorbitor nativ de engleză și-a finalizat doctoratul având ca subiect filmele dintr-o țară a fostei Uniuni Sovietice, fiind apoi și angajată pe un post

universitar. Ne-am întâlnit și am felicitat-o pentru că steaua ei academică părea să strălucească, ridicându-se tot mai sus. După un timp relativ scurt (2-3 ani de la obținerea doctoratului) s-a descoperit că, de fapt, acel doctorat era traducerea (din câte mi s-a spus, de-a dreptul identică) din limba nativă a filmelor a unei cărți deja scrise pe același subiect. Rezultatul (dramatic și brutal) a fost încheierea contractului de muncă al cercetătoarei și chiar retragerea doctoratului acesteia (nu cunosc detalii legale despre condițiile în care se poate întâmpla așa ceva, dar acum, că am verificat pe internet, văd că, într-adevăr, în CV-ul ei nu mai apare doctoratul). Mai mult decât atât, la momentul respectiv, al denunțării plagiatului, acest incident s-a reflectat extrem de nefericit asupra întregii facultăți și mai ales asupra comisiei care acordase acest doctorat (e posibil să nu se fi făcut destule verificări în ce privește posibilitatea de plagiat). Și totuși, în acest moment, nu mai apar niciunde referiri la acest scandal (vechi de mai bine de zece ani). Probabil s-au făcut eforturi în acest sens, pentru că acel incident nu face cinste nici facultății și nici universității respective.

Aș vrea să nu tragem concluzii prea drastice și prea dramatice din această poveste. Pentru că o cunoșteam pe fata respectivă (care nu mi-a inspirat decât respect, fiind o persoană care cred că petrecea zilnic mai mult timp în bibliotecă decât în afara acesteia), îmi permit să mă îndoiesc de obiectivitatea faptelor

prezentate. Cred că există posibilitatea unei coincidențe nefericite, chiar dacă multă lume declară că nu crede în coincidențe. Cercetătoarea era vorbitor nativ de engleză, nu știu cum ar fi ajuns să citească o lucrare netradusă în engleză într-o perioadă în care nu exista Google Translate automat din orice limbă și nu toate cărțile aveau și o variantă electronică.

Nu vom ști niciodată care a fost adevărul, însă cred că putem să tragem niște concluzii din toate astea:

1. Citează. Mereu. Recunoaște meritul cuiva care ți-a sugerat o idee, pomeniște-l la mulțumirile dinainte de text și de asemenea în text – se poate face asta oricând în note de subsol explicative (de exemplu, când în această lucrare am povestit despre cum coordonatoarea mea a venit cu ideea strălucită a conceptului de *Femina Ludens*). Ai încredere în propria ta originalitate, ea există, e din belșug, nu ai nevoie să ți-o însușești pe a altuia.
2. Fă un Literature Review temeinic, ca să nu ai pe urmă surpriza că ai omis fix cartea care propune o perspectivă geamănă cu a ta. Ar fi o catastrofă.
3. Este foarte important să faci un studiu (un curs în cadru instituționalizat sau, dacă nu ți se oferă această oportunitate, să faci o

cercetare individuală) despre cum se citează corect.

4. Dacă ești profesor coordonator sau membru în comisia care notează lucrarea, e foarte important să faci o cercetare personală, verificând dacă ceea ce propune studentul este o lucrare cu adevărat originală. Altfel, se poate ajunge în situația descrisă mai sus.

Capitolul 10

BIBLIOTECI ȘI ARHIVE, ONLINE ȘI OFFLINE

Acest capitol este o încurajare declarată spre munca în bibliotecă, fie ea o bibliotecă reală sau una virtuală. Am avut enormul privilegiu de a putea folosi mai bine de un deceniu cele mai generoase resurse internaționale la care poate să aspire un student și am trecut prin probabil toate tipurile de greșeli aferente.

Primul gând cu care încep acest capitol este încurajarea de a citi online, pe Kindle și orice tablete special gândite pentru asta. Sunt evident familiară cu teoria despre nevoia de a mângâia cartea fizică, de a simți pagina între degete și așa mai departe. Cartea fizică este, indiferent de ce simțim noi legat de asta, un animal pe cale de dispariție. În străinătate, librăriile se închid sau se reorientează de mai bine de 15 ani. Nu cred că este nevoie să subliniez câți copaci salvează trecerea de la formatul fizic la cel electronic, iar componenta financiară, care se modifică substanțial în cazul unei cărți electronice, nu este nici ea de neglijat.

Ceea ce spun reflectă o realitate, nu părerea mea personală. Eu am, desigur, o bibliotecă fizică de cel puțin o mie de volume, iar când intru pentru prima

dată în casa cuiva instinctiv mă uit după bibliotecă; voi merge mai departe cu mărturisirile și voi recunoaște și faptul că, dacă nu are bibliotecă în casă, respectul meu pentru intelectul acelei persoane scade considerabil (deși, de ce nu, poate că și omul acela are vreo câteva mii de cărți online la el pe Kindle, de exemplu). Asta e, îmi trădez vârsta gândind așa. Recunosc, iubesc cartea fizică, dar ea nu mai este de actualitate, din mai multe considerente:

1. Cartea fizică pe care o împrumuți de la o bibliotecă sau o citești doar acolo, pe loc, nu poate fi subliniată, nu poți face notițe pe marginea ei – în timp ce pe Kindle poți să faci toate astea.
2. Cartea electronică o ai cu tine tot timpul, nu o pierzi, nu o uiți, nu o împrumuți și nu trebuie să o dai înapoi.
3. Prin exercițiu, oricine se poate obișnui să citească și pe o tabletă (unde se pot seta manual luminozitatea și mărimea scrisului).
4. Aici intră toate motivațiile de bun-simț, cum ar fi: cărțile electronice nu ocupă loc, nu se taie pădurile din cauza lor, costă mult mai puțin.

La CEU Budapesta a fost o mare surpriză și o bucurie să văd cum arată biblioteca, concepută ca un spațiu de lucru ideal. Cărțile, aflate pe mai multe

etaje, se aflau în același spațiu cu computerele la care se putea lucra în voie. Catalogul online îți arăta locația exactă a cărții de care aveai nevoie. Totuși, am avut nevoie și de copii ale cărților fizice – și, după anii în care am fotocopiat tot ce mi s-a părut că am nevoie (și aici am exagerat), m-am ales cu niște pete pe față de la expunerea la razele mașinii de fotocopiat. Fiecare student avea o *quota*, o rație anuală, un număr de pagini pe care să le copieze fără plată (după care se plătea).

O surpriză și mai mare a fost biblioteca centrală a Universității din Toronto, care era de o mie de ori mai mare decât cea de la CEU, sau cel puțin mie așa mi s-a părut. Nu-mi amintesc câte etaje avea, dar am fost extraordinar de impresionată în săptămânile pe care mi le-am petrecut căutând materiale acolo.

Cercetarea în Italia mi-a arătat o altă fațetă a bibliotecilor: aceea a arhivelor unde se puteau consulta manuscrise vechi de sute de ani. Am căutat cărți, scrisori și ilustrații din secolul XV legate, într-un fel sau altul, de tarot, de cărțile de joc pedagogice, dar și de istoria jocurilor de noroc. Până să ajung aici, îmi imaginasem că efectiv intru într-o bibliotecă de cărți vechi și pur și simplu le iau cu mâna de pe raft. Am fost șocată de precauțiile care se iau pentru ca aceste manuscrise și prime ediții să reziste timpului și să poată fi consultate fără a li se crea vreun prejudiciu. M-am simțit ca la pușcărie stând jos în băncuța care

mi s-a rezervat și așteptându-mi cuminte cartea pe care nu aveam voie să o ating decât într-un anume fel (uneori cu mănuși) și în niciun caz nu aveam voie să o fotografiez (în unele cazuri; alteori era voie, dar contra cost). Anumite biblioteci au drept sursă de venit, dar și de mândrie, manuscrisele pe care le au în posesie, de aceea accesul publicului este restricționat la maximum (dacă nu aș fi fost cercetător doctoral la o instituție italiană, nu mi s-ar fi permis să consult ceea ce îmi doream).

În ce privește resursele online, sunt un entuziast devorator al acestora. Am lucrat cu baze de date precum JSTOR (care conține peste 12 milioane de articole, acoperind 75 de discipline), EBSCO, SCOPUS, DOAJ și altele, baze de date academice care includ toate cărțile și revistele academice relevante din domeniile umanistice care te interesează. Am lucrat mult pe JSTOR, dar nu este singura alegere. Ar fi nu doar recomandabil, ci vital să cunoști resursele online care ți se pun la dispoziție de către universitatea ta și, dacă cumva situația nu este ideală, să investești într-un abonament pentru consultarea resurselor (academice, serioase) care merită.

Închei cu ceva cu care poate ar fi trebuit să încep, având în vedere că mulți studenți de anul I pe care i-am întrebat cum caută ei cărți legate de un subiect mi-au răspuns firesc „pe Google”. Nu. Cercetare academică online nu înseamnă cercetare pe

Google, nici măcar pe Google Scholar – care e un motor de căutare, dar nu o bază de date. Acest fel de căutare este complet irelevant și, dacă cumva găsești în felul ăsta ceva care să merite luat în serios, e pur și simplu din noroc orb și este nevoie de un workshop de îndrumare specifică, potrivită domeniului academic în care te desfășori tu, sau de o consultație cu profesorul coordonator, care ar trebui să se priceapă.

Capitolul 11

ÎMPĂRȚIREA PE CAPITOLE SAU PORCUL E FORMAT DIN CAP, TRUNCHI ȘI PICIOARE

Acest capitol va încerca să facă lumină în ce privește cuprinsul lucrării, *the table of contents* – încercând să ofere o formulă generală a unei teze umaniste, în ciuda diferențelor de domenii, abordări și subiecte.

Îmi amintesc și acum despre lecția „Porcul” pe care am avut-o în clasa întâi, mai exact despre fraza cu care această lecție începea: „Porcul este format din cap, trunchi și picioare”. La fel de simplu și indubitabil cum mi s-a părut atunci să înțeleg ce e cu acest animal desenat din profil și având deasupra tipărit titlul mare și gros „Porcul” mi se pare și acum să vorbesc despre componența porcului lui Eco – adică a tezei tale viitoare și despre împărțirea ei în capitole.

Primul capitol al tezei (fie el numit oricum de la „introdactiv” la „capitolul I”) este extrem de important, el fiind „capul” porcului. Este cel mai greu de scris, pentru că ar trebui să cuprindă o mulțime de informații necesare – nu să fie „o introducere istorică asupra autorului sau operei”, trântită acolo doar

așa, ca să mai ocupi niște pagini pentru ca la final să bifezi numărul minim obligatoriu la facultatea ta.

Da, primul capitol este o piatră de încercare (sau de moară), fiindcă nu doar introduce cititorul în subiect, ci ar fi bine/de dorit/indicat să includă următoarele:

1. O tușă de *captatio benevolentiae*, un cuvânt-înainte general (care nu este obligatoriu, putându-se intra și direct în argument) – aici eu aș opta pentru un motto al lucrării pe care l-aș explica, exact cum am făcut în lucrarea pe care tu o citești acum.
2. Subiectul și argumentul (punctul de vedere, perspectiva) tezei tale – care nu vor fi lungi, dar sunt de o importanță vitală, după cum am subliniat și în capitolul destinat fiecăruia dintre ele.
3. Ipoteza ta de lucru – care va fi revăzută și rescrisă în funcție de ceea ce reușești până la final de cercetare să demonstrezi (nu vom lăsa o ipoteză de lucru extrem de ambițioasă dacă până la finalul lucrării nu am reușit să o atingem/demonstrăm sau dacă am schimbat-o pe parcurs – în schimb, în capitolul Concluzii am putea expune acest drum al ipotezei de lucru).
4. Literature Review-ul critic ar trebui inclus de asemenea aici, dacă nu este atât de vast și de diversificat încât trebuie inclus într-un

capitol separat sau dacă teza include subiecte diferite și Review-ul se cere împărțit în fiecare capitol, în funcție de subiectul acestuia (după cum am punctat mai devreme, în doctoratul pe Shakespeare am introdus câte un Literature Review la începutul analizei fiecărei piese).

5. Metodologia sau metodologiile pe care dorești să le aplici în teza ta (de tip cantitativ sau calitativ, analiza critică textuală și/sau vizuală), motivația oportunității acestor alegeri.
6. Expunerea și explicarea împărțirii pe capitole, etape, trepte de analiză a întregii teze care urmează a fi citită.
7. O frază de încheiere, care introduce cititorul în capitolul următor și totodată în corpul propriu-zis al tezei tale.

Capitolele următoare sunt „Corpul” lucrării, capitolele de analiză propriu-zisă, corpul porcului cu organele sale. Corpul lucrării poate avea orice număr de capitole consideri tu că e potrivit, dar eu, din rațiuni de estetică numerologică, aș opta pentru 3 sau 5, poate 7 (nu sunt un fan al numerelor pare, nici măcar într-o *table of contents*) – asta dacă efectiv mi s-ar cere să aleg un număr. O teză de licență va avea, evident, o structură mai simplă și va fi mult mai scurtă

decât una de doctorat, deci probabil (dar nu neapărat) va avea capitole mai puține.

Împărțirea pe capitole a corpului lucrării se poate face într-o mulțime de feluri, desigur, în funcție de interesul autorului ei. Totuși, voi da câteva exemple posibile și contextul în care acestea ar putea funcționa:

1. O împărțire după categoria formală sau cronologia pe care o presupune obiectul de studiu. De pildă, analiza unui spectacol bazat pe o piesă de teatru poate urmări actele acesteia. O analiză literară poate, de asemenea, urma structura operei respective. Evoluția unui personaj de film serial poate funcționa în mod similar. Lucrările unui artist pot fi urmărite și acestea din punct de vedere cronologic. Un roman poate fi analizat cronologic. Acest gen de abordare este cel mai puțin incitant dintre toate exemplele care mi-au venit în minte, dar, dacă dorești o teză cuminte și corectă, nu cred că poți da greș cu ea.
2. Dacă teza ta este comparativă, împărțirea pe capitole poate pune în lumină diferitele aspecte ale comparației – dar despre comparație voi vorbi într-un capitol dedicat special acesteia, pentru că mi se pare cea mai ofertantă unealtă analitică pe care o avem oricând la dispoziție.

3. Dacă teza ta este multidisciplinară, capitolele vor putea reflecta și acest fapt, separând diferitele discipline implicate (de pildă, despre o operă de artă putem avea un capitol care reflectă o perspectivă epistemologică, altul care propune una psihanalitică, una literară și așa mai departe, în funcție de disciplinele cu care lucrezi). O perspectivă multidisciplinară diferă de una interdisciplinară, în care disciplinele se împletesc și nu rămân separate – dar voi reveni la această idee în capitolul despre multidisciplinaritate.
4. Dacă demonstrația, adică analiza ta, presupune mai mulți pași, capitolele pot reflecta fiecare dintre acești pași. La fel, dacă ai mai mulți termeni ai comparației sau analizei pe care îi aduci în discuție, fiecare capitol poate fi dedicat câte unuia dintre termeni (de exemplu, trei capitole despre trei personaje din aceeași piesă sau jucate de același actor; o analiză între o scurtă povestire, un roman și un film după acesta, fiecare având dedicat câte un capitol – da, îmi plac triadele).

Concluziile sunt picioarele porcului lui Eco. Scurte și puternice, ele sprijină întreaga construcție. Ele fac teza ta să miște, să fie relevantă. Probabil că, în afară

de rezumatul de la început, acest capitol – sau această secțiune – va fi partea cea mai citită a tezei, de aceea îți recomand să o gândești și articulezi cât se poate de bine.

Am scris teze cărora le-am trasat vag, ba chiar le-am trecut cu vederea partea de concluzii – mă refer aici la primele pe care le-am scris. Eram atât de nerăbdătoare să termin, încât nu m-am mai concentrat pe aceste fraze finale, care ar fi trebuit să rezume toată munca depusă în teză și să demonstreze relevanța acesteia.

Acestea sunt elementele constitutive ale porcului tău: capul, trunchiul și picioarele. Dacă totul a fost construit cu atenție și implicare, porcul tău nu doar că va fi complet și funcțional, dar există și posibilitatea ca la un moment dat să îi crească aripi și să se transforme într-o carte minunată.

Capitolul 12

CUM SE SPUNE LA VOI, ÎN LIMBA ACADEMICĂ?

Acest capitol este despre limbajul academic și eleganța acestuia, despre felul în care se presupune că vei scrie în teza ta. Și despre ce NU se scrie, despre ce nu este nici elegant, nici academic, nici oportun.

A avea un limbaj cultivat în niciun caz nu înseamnă că vei folosi un limbaj de lemn⁹, care și acela este elegant – atâta doar că limbajul de lemn (sau, în franceză, „langue de bois”) era și este numit așa pentru că nu spune nimic la nivel de idei, de conținut, reprezintă doar un înveliș care sună bine, dar este gol pe dinăuntru.

Într-o teză (și într-un articol, carte și așa mai departe), limbajul academic este de dorit să fie sofisticat, elegant, cu stil, rafinat, de bun gust (și lista epitetelor rămâne deschisă, dar sunt convinsă că ai prins ideea), iar exprimarea „spălată” și elaborată, orientată în direcția neologismelor, și nu a jargonului și arhaismelor. Desigur, ironia și sarcasmul pot să fie prezente – poți fi oricând ironic într-un mod elegant.

⁹ Expresia „limbaj de lemn” se referă mai ales la limbajul politic folosit în comunism, după cum menționează DEX-ul.

Scrierea simplă, stil jurnal personal, nu își are locul într-o teză academică decât, dacă se dorește, în anexe – și există discipline în tezele cărora jurnalul din anexe este chiar extrem de binevenit, cum ar fi, de pildă, teatrul și artele spectacolului. Singurul loc dintr-o teză academică unde mai pot apărea, eventual, exprimări directe în genul jurnalului ar fi, poate, anumite note de subsol explicative (vezi capitolul despre notele de subsol).

În ce privește critica – pe care, desigur, o va putea conține teza –, aceasta va fi constructivă și elegantă: există cărți și autori cu care nu ești de acord, academic vorbind, iar această diferență de opinii va fi recunoscută și motivată. „Opiniile noastre nu coincid/se despart” este suficient de clar și, în același timp, complet neagresiv.

Voi spune direct, scurt și cuprinzător: într-o teză nu se învinuiesc și bârfesc nici colegii, nici cadrele didactice, nici altcineva; ea nu este locul loviturilor sub centură. O lucrare academică este un document public, ceea ce scrii în ea rămâne în biblioteca instituției, în format fizic și virtual, iar dacă denigrezi pe cineva în public, vei suporta consecințele. Dar de ce ai face asta? Teza este concepută ca o contribuție pozitivă, iar acesta nu este locul în care se fac plângeri – acestea, dacă e cazul, se fac în altă parte, pe cale oficială.

Nu te lăsa manipulat de nimeni să scrii în teza ta despre altceva decât cele academice. O teză nu e o

petiție, nu e o jalbă în proțap, nu e o anchetă. Dacă asta vrei să faci, fă-o altundeva: în cadrul și locul potrivit. Poate părea ciudat că insist în această direcție, dar chiar am cunoscut un caz în care un profesor ales drept coordonator a ales să plătească o poliță unui alt profesor și s-a folosit de studentul a cărui teză o coordona pentru asta. Nu am cuvinte suficiente pentru a sublinia absurdul și ridicolul unei asemenea situații abuzive emoțional din partea coordonatorului, care a profitat de încrederea și respectul pe care i-l purta studentul și l-a sfătuit, mai exact l-a împins pe acesta să dedice o bună parte din teză denigrării altui profesor. Cum a trecut această teză chiar și de comisia care se presupune că o citește și dă un feedback, pentru mine rămâne un mister.

În concluzie, ce presupune conținutul textului, dincolo de exprimarea rafinată și de bun gust? Un scris viu, creator de imagini artistice, care aduce informație, noi perspective și plus valoare academică – de altfel, am scris acest curs pornind de la premisa că întreaga ta lucrare academică viitoare are rost și aduce plus valoare, că nu scrii teza doar ca să o scrii, să bifezi o diplomă. Și aș vrea să conștientizezi și tu asta, dacă cumva nu ai făcut-o deja.

Capitolul 13

COMPARAȚIA, CA O ZÂNĂ BUNĂ

Acest capitol este despre ceea ce consider eu că este cel mai util și mai la îndemână instrument analitic: comparația.

Oricând comparația face un subiect interesant, pune carne pe scheletul lucrării, iluminează aspecte neașteptate și oferă perspective nebănuite (dacă este neașteptată, inspirată, făcută bine).

Ce putem compara cu ce? Evident, merele cu perele, dar nu și merele cu teoriile selenare sau cu hieroglifele (am căutat niște exemple absurde, sigur nu le-am găsit pe cele mai inspirate). Însă merele le putem compara și cu tomatele, sau cu merele de plastic sau de jucărie. Putem, cu alte cuvinte, compara subiecte din domenii înrudite, nu trebuie să fie ambii termeni ai analogiei din același domeniu. Putem compara teorii diferite, din domenii diferite. Putem compara cărți cu filme și cu spectacole. Exemplele sunt infinite.

Ai putea compara, dacă scrii o teză pe un subiect literar, dramatic sau teatral, un personaj cu un altul, din aceeași operă. Sau, pentru că putem face o analogie între mai mult de doi termeni, putem compara un personaj cu altele – caz în care analogiile pot fi făcute pe rând (într-un capitol compari personajul A

cu personajul B, în următorul personajul A cu C) sau deodată (fiecare capitol concentrându-se, în această variantă, pe câte o anumită trăsătură de caracter definitorie sau acțiune majoră a personajului A, în paralel cu celelalte personaje).

Poți compara oricând o carte (sau mai multe) cu un film (sau mai multe) sau cu o piesă de teatru, pentru a sublinia un aspect sau altul. Poți analiza comparativ manifestări artistice care aparțin aceleiași perioade istorice, dar provin din locuri diferite: elemente renașcentiste din fostele state italiene – între ele (regimurile acestor state fiind profund diferite, lucru care se reflectă și pe plan artistic) sau cu elemente artistice provenite din alt loc, de pe teritoriul Europei de acum sau din altă perioadă istorică. Putem compara elemente similare din perioade istorice diferite, de exemplu Antichitate versus Renaștere, deoarece Renașterea a însemnat, printre multe altele, o revenire la Antichitate, la zeii, credințele, mitologia și artele acesteia (aici formulez în termeni foarte generali totul, conștientă fiind că fiecare cuvânt și idee lansată lasă loc pentru posibile, chiar interminabile discuții de nuanță). Putem compara elemente provenite din perioada Renașterii sau chiar Antichității cu cele din ziua de azi pentru a sublinia relevanța aceluia element și a reinterpretării sale în contemporaneitate. Putem compara chiar perioade istorice dintr-un punct sau altul de vedere. Se poate analiza comparativ, până la urmă, aproape orice cu orice (cu accent pe „aproape”),

atâta timp cât există o bază, o comunalitate pentru acea comparație.

Deși ceea ce urmează să spun pare ceva evident, țin totuși să pun în cuvinte și să subliniez această idee pentru a nu fi trecută cu vederea: comparația se face atât pe baza asemănărilor, cât și pe baza deosebirilor dintre termenii săi. De aceea este atât de folositor acest instrument analitic: dă de scris, dă de gândit, dă de analizat. Atât asemănările, cât și deosebirile sunt relevante. Comparația funcționează și este utilă, ea putând demonstra atât unicitatea subiectului tău (ce are el, dar nu au ceilalți termeni ai comparației), cât și relevanța și înscrierea acestuia într-un anumit trend (dacă există trăsături comune la mai mulți termeni ai comparației).

În teza de licență în Jurnalistică-Engleză, „Retorica discursului ratat la Shakespeare și Eschil”, am avut două niveluri diferite de analiză: 1. am comparat mai multe discursuri ratate pentru a vedea motivele lipsei de persuasiune a acestora și 2. am comparat doi autori – primul bard al Antichității cu marele bard al Renașterii. Comparațiile acestea, făcute oarecum instinctiv, au apărut sporadic în timpul analizei, dar au fost dezvoltate în concluziile lucrării, ridicând foarte mult nivelul acesteia.

În lucrarea de masterat în Lingvistică Română, „Didascaliile lui Camil Petrescu”, am comparat: 1. Didascaliile poetice din diferite piese ale autorului (12 la număr, dacă îmi amintesc bine) – unele piese

fiind mai bogate în acestea decât altele – și 2. Aceste didascalii cu formulări plastice similare apărute sporadic în restul operei lui Camil Petrescu, adică în romane. Felul de a scrie indicații regizorale al dramaturgului fiind unic, nu am putut să îl compar cu niciun alt dramaturg român interbelic (și cu niciun alt dramaturg, român sau nu, punct). În această teză, comparația a fost implicită – mai ales la primul nivel menționat.

În teza de licență „Mița Baston – o Medee de Carnaval”, asemănarea (neașteptată) a fost „miezul” lucrării, după cum se poate observa și din titlu. Teza a demonstrat, pas cu pas și capitol după capitol, faptul că aceste două personaje nu doar că sunt comparabile, dar au numeroase trăsături comune. Nivelurile de comparație ale lucrării sunt următoarele: 1. Cele două personaje feminine (pasionale, geloase, primitive, dornice de răzbunare, capabile de crimă). 2. Genurile dramatice situate la poli opuși cărora le aparțin cele două piese de teatru: comedie *versus* tragedie. Și, în sfârșit, 3. O similaritate mult mai discretă, irelevantă ca termen de analiză, vizând doar plăcerea lecturii, care propune discret o a treia eroină, o Mița Baston nu a lui Caragiale, ci a poeziei lui Șerban Foarță, ale cărei strofe marchează începutul fiecărui capitol de analiză al tezei.

Când am intrat în programul academic masteral al Universității Central-Europene, am devenit conștientă de importanța comparației: până la urmă,

întreaga idee a studiilor de gen, dar și a studiilor care vizează orice tip de minoritate (etnică, rasială, sexuală, socială, religioasă și altele), se bazează, de fapt, pe comparație: ce posibilități li se oferă unora față de ce li se oferă altora. La Masteratul de Studii de Gen am început conștientizez importanța fundamentală a comparației în loc să o folosesc instinctiv – și asta mi-a restructurat întregul sistem de gândire.

Teza de masterat de la CEU s-a concentrat pe o comparație între trei termeni, trei personaje shakespearlene masculine care au fost reinterpretate printr-o perspectivă *Queer* (nu voi intra aici în amănunte legate de analiza *Queer* și *Gender*, nefiind important acest aspect în discuția noastră de acum). Și în această teză am dedicat câte un capitol separat fiecăruia dintre cele trei personaje, iar comparația dintre ele a fost formulată cu precădere în capitolul de concluzii. Cu mintea de acum, aș spune că teza a fost mai degrabă o „triplă analiză” decât o comparație.

Programul Doctoral de la CEU era, după cum se declara și în titlu, „comparativ, integrativ și multidisciplinar”. Comparația prindea primul loc pe podim, după cum se poate vedea. Aici mi-am prins pentru prima dată urechile în căutarea unei comparații cu dramaturgia lui Shakespeare, despre care știam cu siguranță că va fi subiectul principal al tezei mele, după ce aprofundasem o mulțime de studii critice despre Bard în timpul anului de masterat și luasem punctajul

maxim pentru teză. Împreună cu coordonatoarea mea minunată, am căutat și am crezut pentru o vreme că am și găsit un termen de comparație pentru Bard. Pornind de la ideea că dramaturgia shakespeariană este un produs ICONIC al renașterii engleze, mi-am propus să îl compar cu un alt produs iconic al Renașterii – al renașterii italiene de data asta: tarotul, care mă fascina de niște ani buni (motiv pentru care aveam habar de istoria și proveniența sa).

Am spus la început că poți compara merele cu perele, dar nu și merele cu teoriile selenare sau cu hieroglifile. La prima vedere, Shakespeare și tarotul par a fi precum merele și hieroglifile de care pomeneam. Și totuși, nu. Această propunere ar fi stat în picioare pentru că avem de-a face cu două (tipuri diferite de) opere artistice care provin din renașterea europeană (una din cea engleză, cealaltă din cea italiană) care, ambele, sunt extrem de populare și faimoase și în ziua de azi (au avut, adică, lipici la posteritate). Din punct de vedere logic și formal, comparația ar fi stat în picioare (așa cum ar fi stat și comparația operei Bardului cu opera unui pictor italian faimos, de pildă). Ceea ce nu a stat în picioare a fost eventuala similitudine la nivel de conținut: parada vizuală pedagogică și creștină (ilustrând momente și valori biblice) a tarotului nu și-a găsit ecoul în scrierile Bardului (sau, cel puțin, nu am găsit eu acest ecou). Oricât de neașteptată și „cu cârlig” la cititor era, comparația nu a ținut și a

trebuit să renunț la ea, iar baza comună pe care mi-am clădit lucrarea, creând o punte între Shakespeare în timpul Renașterii și propunerea unui Shakespeare reinventat pentru ziua de azi, a fost conceptul *Femina Ludens*.

În masteratul și apoi doctoratul în Istoria Renașterii de la Florența, am comparat tarotul cu diferite produse culturale contemporane cu acesta (secolele XV-XVI). Aceste comparații au fost realizate, foarte pe scurt, în următoarele direcții: 1. Cu alte opere de artă vizuale (frescele din palatul Schifanoia și Ferrara). 2. Cu alte opere pedagogice (tratate ale vremii despre educația prinților). 3. Cu opere poetice (poezii despre diferite doamne de curte, asociate fiecare cu câte o imagine din tarot – există cel puțin zece producții poetice de acest fel). 4. Cu opere literare (Petrarca, cu volumul de poezie al *Triumfurilor* sale și cu tratatul de dialoguri *Remedies for Fortunes*).

După cum vezi, comparația a fost mereu acolo, indiferent despre ce subiect am ales să scriu. Ea poate fi însuși argumentul tezei tale. Te invit să o folosești cât mai intens și mai imaginativ pe această zână bună – dar vezi să nu fie cazul, cum am pățit eu, să vrei să compari mere cu hieroglife.

Capitolul 14

MULTI-, INTER-, TRANSDISCIPLINAR

Acest capitol va încerca să traseze niște limite între termenii de mai sus (și încă alți câțiva termeni înrudiți cu aceștia), clarificându-i (după posibilități, pentru că în anumite contexte am și eu dubii care dintre ei ar trebui folosit, pentru că au foarte multe în comun, până și în definițiile lor).

Primul lucru pe care aș vrea să îl reții este că, dacă la un moment dat, într-o discuție academică, ajungi să confunzi și să folosești unul dintre termenii din titlu în locul celuilalt, nimeni nu îți va tăia capul și nu se va considera că ai făcut vreo mare gafă, pentru că aproape nimeni nu stă să se gândească la a-i folosi corect și, până la urmă, acești termeni sunt interpretabili.

În mileniul în care trăim este aproape imposibil să NU traversezi barierele dintre discipline. În afară de asta, se nasc discipline și arii de studiu noi, care reflectă diversitatea, și studii aflate la intersecțiile dintre discipline. Dominanța disciplinară apune, fiind provocată și luată pe sus de interdisciplinaritate ca de un tsunami.

1. **Intradisciplinar:** un studiu intradisciplinar se rezumă exclusiv la o anumită disciplină, respingând orice influență și referință dinspre o alta. Acesta este un exemplu de

dominanță disciplinară exclusivistă și, fără îndoială, de gândire învechită și abordare de școală veche (îți amintesc că eu mă refer la științele umaniste, doar despre acestea sunt informată). Sper ca acesta nu va fi cazul tezei tale – nu pentru că nu se poate să rămâi la o viziune intradisciplinară (poți scrie o lucrare corectă și perfect acceptabilă), ci pentru că se poate și altfel, mai divers, mai contemporan.

2. **Multidisciplinar:** multidisciplinaritatea înseamnă expertiză în mai multe discipline. Teza sau proiectul în mod obligatoriu invocă și include mai multe discipline pe care le folosește. Totuși, nu le combină la nivel mai adânc, de substanță, ci rămâne fiecare în domeniul ei. De obicei, un proiect multidisciplinar înseamnă muncă într-o echipă în care fiecare expert își face treaba lui, în domeniul lui. În cazul în care în teza ta ai perspective diferite, din prisma unor discipline diferite, asupra subiectului, teza este multidisciplinară dacă aceste perspective nu vor fi combinate, ci vor fi analizate și prezentate diferit, în capitole sau părți diferite ale lucrării.
3. **Pluridisciplinar:** înseamnă același lucru ca multidisciplinar, cele două prefixe latinești fiind sinonime (*multi-* înseamnă „mulți”, „mult”, iar *pluri-* implică „mai mult de unu”).

4. **Interdisciplinar:** O abordare interdisciplinară analizează, sintetizează și armonizează legături între discipline spre a obține un întreg coerent. Rezultatul este un pahar de cocktail în care esențele teoretice sunt bine amestecate. La un studiu interdisciplinar în echipă, echipa pune împreună expertiza și știința fiecăruia, rezultatul fiind un tot, o sinteză constituită din acest mix de abordări. Dacă ai ajuns să ai expertiza necesară în mai multe domenii (nu neapărat pentru că ai obținut o diplomă sau fiindcă ai avut în programa de studiu cel puțin un curs în fiecare dintre acele domenii, ci pentru că ai făcut tu personal un studiu bibliografic atent), le vei putea compara și mixa. În cazul teoriei *Queer* reinterpretate pe care am propus-o în teza doctorală de la CEU, am mixat într-un cocktail interdisciplinar: A. teoriile teatrale și dramatice cu B. teoriile *Queer* și feministe, cu C. teoria literară a deconstrucției și cu D. teoria coerenței și adevărului.
5. **Crossdisciplinar** ar trebui să însemne a vedea o disciplină prin perspectiva unei alte discipline. Aici afirmația lui Derrida „totul e text” exemplifică foarte simplu ideea de crossdisciplinar: citim un tablou sau un spectacol ca pe un text (și îl analizăm scriind un

text – o teză, în cazul tău) și deja avem un exemplu crossdisciplinar.

6. **Transdisciplinar:** această abordare seamănă foarte tare, e sinonimă chiar cu interdisciplinaritatea, deși există eforturi în a defini acești termeni separat. Din punctul meu de vedere, interdisciplinar și transdisciplinar este practic același lucru: transdisciplinari-tatea creează o unitate intelectuală între discipline, adică cocktailul teoretic prezentat mai sus. Prefixul latin *trans-* înseamnă a trece prin, de-a lungul, a parcurge, a trans-gresa: un studiu transdisciplinar (sau interdisciplinar) dizolvă granițele dintre discipline, creând o bază și un limbaj comun, dincolo de perspectivele disciplinare diferite.

Ca să concluzionez și să simplific și mai tare acești termeni, iată: intradisciplinar înseamnă că vrei să păstrezi știința domeniului tău izolată, fiind, așa, mai *old school*; multidisciplinar = pluridisciplinar și înseamnă că implici mai multe discipline, dar nu combinate; interdisciplinar = transdisciplinar = mai multe discipline, dar combinate într-un cocktail disciplinar, iar crossdisciplinarul e deja implicit în orice facem.

În concluzia concluziei, aș vrea să văd și eu cum reușește în 2024 un studiu intradisciplinar să se fe-rească de crossdisciplinaritate. Aceasta a fost *a nerd joke* – o glumă de tocilar.

Capitolul 15

INTEGRATIV

Acest capitol are drept scop să explice conceptul *integrativ* și calitatea de a fi integrativ a unui studiu. Acest termen este extrem de relevant și, în același timp, mult mai ușor de înțeles și recunoscut decât furtuna de concepte înrudite cu multidisciplinaritatea și termenii sinonimi ai acesteia, cu care ne-am familiarizat deja în capitolul precedent.

Un fost iubit italian (pe vremea aceea, fost soț al unei principese) îmi povestea cândva în biblioteca Archiginnasio din Bologna despre faptul că adevăratele opere de artă renașcentiste nu sunt cunoscute și expuse în muzee și că există un Luvru mult mai mare în locuințele moștenitorilor fostelor familii aristocrate. Comorile renașcentiste de care știm noi sunt nimic din punct de vedere artistic față de ceea ce nu am văzut și nu vom vedea niciodată. Această poveste nu o expun aici accidental, ci pentru că așa vad eu integrativitatea, ca pe o aducere treptată la lumină în sfera simbolică a unor comori, voci și perspective care au stat ascunse și trecute cu vederea secole întregi.

A integra înseamnă a include, a face loc. A umple un gol, a repara ceva. A ajuta, a susține un domeniu

de studii printr-un alt domeniu, a-i face loc și a-i acorda respect și recunoaștere. Studiile Gender, Gay and Lesbian Studies, Studiile Postcoloniale, Teoriile Subalternului, Race Studies, Studiile Minorităților, Microistoriile (studiile istorice scrise de sau despre unele grupuri marginalizate – istoriile scrise de femei, de exemplu, complet ignorate până în urmă cu câteva decenii) –, Microliteratura (incluzând, de pildă, poezia scrisă de curtezanele venețiene) sunt doar câteva direcții și domenii care au necesitat și încă necesită integrare.

Conceptul integrativității este inevitabil oricărui subiect pe care aplici o perspectivă gender, de pildă. Studiul tarotului, căruia i-am dedicat al doilea doctorat, e un alt exemplu de integrare a unei microistorii – aceea a unui obiect de artă periferic și obscur precum sunt cărțile de tarot – în istoria renașterii italiene. Integrarea poate aplica la ceva aflat în poziție de dezavantaj și inferioritate față de mainstream, de hegemonie, de situația patriarhală socio-culturală – incluzând aici inegalități de gen, rasă, clasă socială, religie, castă, sexualitate și altele. Și mai incluzând aici voci ale istoriei și literaturii care au fost neglijate sau reduse la tăcere, opere artistice obscure (ale unor autori consacrați, dar mai ales marginali). Artele minore, științele minore, teoriile obscure, toate cele asemenea.

O viziune integrativă se poate face în diferite feluri. Ea poate include un subiect trecut cu vederea

căruia i se dă atenția și analiza pe care acesta le merită, o voce periferică a unui autor obscur pe care, prin studiul tău, o faci să fie auzită, o perspectivă axată pe gen, sexualitate, clasă sau rasă, care reprezintă o provocare pentru hegemonie și mainstream.

Integrativ înseamnă a te uita la ce pare mic și insignifiant și a-i da semnificație. A lua în serios punctul de vedere care a fost neglijat de toți – și, făcând acest lucru, iată că vei avea o teză nu doar integrativă, ci și originală, care face și spune ceva ce nu s-a mai făcut și spus. S-a bifat și criteriul originalității.

În concluzie voi parafraza un citat dictatorial devenit clasic: „Integrați, integrați și iar integrați!”.

Capitolul 16

DESPRE STILUL BRITANIC DE SCRIERE A TEZEI

Acest capitol este despre...

Ai observat că încep fiecare capitol explicând despre ce va fi vorba în acel capitol, deși de cele mai multe ori titlul face același lucru?

Exact despre asta vom vorbi în acest capitol: despre cum se scrie academic în așa fel încât teza ta cel puțin să pară, dacă nu să și fie, „limpede ca cristalul” – sau, ca să sune mai bine și mai puțin cacofonic, *crystal clear*.

Coordonatoarea mea britanică Sophia Howlett, pe care știu că am prezentat-o deja ca pe o *superwoman* academică, mi-a explicat cum se scrie academic în UK, iar eu nu doar că am reținut tot ce mi s-a spus, dar am și respectat pe cât am putut și uite că acum transmit mai departe. Nu știu dacă doar în UK se predă așa scrierea academică, poate și în altă parte, dar cu siguranță nu am auzit să se insiste în universitățile noastre în această direcție.

Principiul este de fapt foarte simplu, iar atunci când îl vei aplica îți va părea redundant, poate uneori chiar prostesc și inutil: este VITAL să îi explici mereu cititorului tezei tale (sau, mai apoi, cărții tale academice) ce anume vei face și ce anume ai făcut deja. Constant. Obsesiv. Metodic.

În primul capitol – cel introductiv – vei expune ceea ce urmează, ce ai de gând să faci și cum va fi împărțită teza pe capitole (vezi capitolul 11, despre Cuprinsul lucrării, aici descrierea capitolului introductiv al tezei include și descrie împărțirea pe capitole). La finalul acestui capitol îi vei reaminti cititorului că ai încheiat acest capitol introductiv (în care îi expui, pe scurt, cititorului ce ai făcut) și că urmează primul capitol de analiză (în care vei face... și aici spui din nou, într-o frază, ceea ce urmează să faci).

De fiecare dată când începi un capitol, spune într-o frază despre ce va fi vorba în acel capitol care urmează. La fel, la începutul fiecărui subcapitol (dacă teza este o lucrare mai extinsă, va avea nu doar subcapitole, ci și sub-subcapitole, poate chiar sub-sub-subcapitole) este recomandabil să explici ce ai făcut înainte și ce urmează ce faci. Tot așa și în cazul sub-subcapitolelor. La finalul capitolului, reamintește-i cititorului ce ai făcut în tot acel capitol și ce urmează să faci, despre ce va fi vorba în capitolul următor.

Această repetitivă reamintire a ceea ce ai făcut până acum și ce urmează îți garantează claritatea tezei *da capo al fine*. Mereu mi l-am imaginat pe acel cititor ipotetic, căruia trebuia să îi reamintesc, ca pe un bătrân venerabil de o sută cincizeci de ani, cu barbă albă și ochelari cu rame fine, o mixtură între Dumnezeu, Moș Crăciun și Gandalf. Îi aminteam cu răbdare și respect ce am făcut și ce am de gând să fac, pentru că el era Marele Cititor Universal (e bine să știi cui te adresezi).

Capitolul 17

NOTELE DE SUBSOL, BOXA CU COMORI A TEZEI TALE

Acest capitol va încerca să facă lumină în boxa întunecată în care sunt ascunse notele de subsol, aceste comori atât de diferite și felurite, care completează teza.

Am început să fiu admiratoarea notelor de subsol când am citit *Patul lui Procust* al lui Camil Petrescu, roman pe care l-am parcurs de zeci de ori (nu știu la ce vârstă, dar sigur înainte de a intra la liceu). Acea carte mi-a deschis o nouă lume a lecturii: am avut senzația că de fapt citesc două cărți în același timp (asta explică și apetența mea de mai târziu pentru dramaturgia acestui scriitor și a didascalilor lui – în care mi-era foarte ușor să recunosc expresiile romancierului).

De la Camil Petrescu am învățat că notele de subsol sunt un joc care, dacă ești atent, te învață o mulțime de lucruri pe care nu le găsești în textul principal – sau în „text block”, cum se numește în engleză. Notele de subsol pot fi plăcute și informative, citirea lor implicând o lectură alternativă și mult mai informată a aceleiași cărți.

De la super-coordonatoarea mea am aflat că, într-o scriere academică, sunt obligată să definesc cele mai de bază și fundamentale noțiuni. „Cum adică trebuie să spun cine a fost Petrarca? Serios, trebuie să definesc și Renașterea?”, întrebam eu cu ochii măriți. „Da, trebuie să spui într-o notă cine a fost Petrarca, dar nu trebuie chiar până acolo, încât să definești Renașterea,” mi-a răspuns ea. Mi se pare la fel de absurd să definesc într-o teză pe subiect renașcentist cine a fost Petrarca cum mi s-ar părea, într-o teză despre poezia românească, dacă ai explica într-o notă de subsol cine a fost Mihai Eminescu. Și totuși, acest lucru este necesar.

Practic, avem câteva feluri de note de subsol, care diferă foarte mult între ele:

1. Notele de subsol bibliografice, care dau referința exactă a operei citate, iar dacă ai citat o idee sau o frază specifică dintr-o operă, numărul de pagină unde se regăsește acel citat. Aceste note bibliografice constituie bibliografia finală – în caz că nu avem și o bibliografie selectivă, unde adaugi toate cărțile pe care le-ai parcurs, dar care nu neapărat se regăsesc citate în textul tezei.
2. Notele de subsol explicative, care seamănă mult cu ceea ce face Camil Petrescu în *Patul lui Procust*. Acestea pot fi adesea personale, teza ar putea funcționa foarte bine și fără

ele, sunt digresiuni care îl fac pe autor să fie prezent (din când în când) în text și ca civil, nu doar ca voce academică. De pildă, aici se pot introduce fragmente de jurnal de actor (la fel de bine ca și în Anexe).

3. Notele de subsol care conțin părți de text principal care ar fi atras atenția de la subiect – fără a fi însă personale, precum acelea descrise la punctul 2. Acestea nu-și au locul în text, dar nu sunt nici note de subsol propriu-zise, au fost scrise pentru a fi în text și s-a renunțat la ele ulterior. Pot fi cărți sau informații de care nu te-ai folosit în analiza ta, dar care merită menționate.
4. Notele de subsol care definesc niște noțiuni nu chiar atât de evidente precum „Ce e Renașterea?”, dar totuși să clarifice pe scurt „Cine a fost Petrarca?”, niște note care ți se par a fi de la sine înțelese, dar, aparent, trebuie totuși să fie reamintite.

Notele de subsol pot fi exclusiv bibliografice, depinde de gustul tău și de cât dorești să clarifici și să împărtășești în plus față de textul principal.

Închei menționând varianta notelor de final: dacă nu dorești să ai notele la subsolul paginii, le poți avea la finalul tezei. Mi se pare o variantă complet

nefuncțională și mă enervez de fiecare dată când trebuie să verific la finalul unei cărți notele (dacă este o carte academică, aceste note sunt importante și e necesar să le verifici mereu). Nu aș alege niciodată această variantă pentru o teză sau o carte pe care o scriu, fiindcă nu vreau să-l enervez, ferească Dumnezeu, pe Marele Cititor Universal și nici pe cititorul eventual, real, care poate îmi va puncta lucrarea.

Capitolul 18

METODOLOGIA: PRACTIC, CUM PROCEDEZI

Acest capitol va fi dedicat unui cuvânt de care m-am ferit, instinctiv și absurd, multă vreme. În primii ani în care am făcut cercetare (sau, ca să sune mai puțin serios și pompos, am scris o teză), de câte ori am citit sau auzit cuvântul „metodologie”, mi-a venit să casc. E un cuvânt prea lung și, în opinia mea, foarte pretențios. Prețios chiar.

Metodologia înseamnă *Cum*-ul lucrării. Felul sau felurile în care îți faci cercetarea. Ce tehnici de lucru ai folosit. Cum ai procedat. De obicei, subiectul și perspectiva își aleg și delimitează singure metodologia (sau metodologiile).

„Metodologiile” ar trebui folosite mai mult la plural pentru că, de cele mai multe ori, într-o teză, metodele de cercetare pe care le folosești sunt mai multe și se combină, mai ales în timpurile noastre interdisciplinare. Combinăm disciplinele între ele și, în mod logic și invariabil, ajungem să combinăm și metodele acestora între ele.

Așa cum porcul e format din cap, trunchi și picioare, există și două feluri distincte, fundamental diferite de metodologii: cele cantitative (bazate pe

colectare și adunare de date, grupuri focus care dau răspunsuri la întrebări, sondaje de opinie) și cele calitative (comparația, analiza critică pe text, analiza de film, interviul, jurnalul de lucru). Metodele cantitative și cele calitative se pot combina, iar în cele ce urmează voi da câteva exemple personale.

În teza „Stilistica didascalilor la Camil Petrescu” am lucrat mult cu tabele care urmăreau diferite epitetes folosite de dramaturg pentru a trezi toate simțurile actorilor care urmau să îl joace. Toate aceste epitetes erau adresate imaginatului corporal al actorului sau actriței care juca personajele propuse. Am lucrat în tabele (o metodă de lucru cantitativă) cu: animale, culori, flori, redimensionări (actorul devenea mai mic sau mai mare – la nivel imaginar, desigur), metale, pietre, cu gusturi și mirosuri (și acestea modificate, schimbate la nivel imaginar). Am numărat frecvența cu care apăreau aceste epitetes pentru a concluziona importanța lor și a impactului asupra cititorului (actorului ce urma să se transforme mental, imaginar după recomandările lui Camil Petrescu).

În doctoratul „Tarotul ca Artă a Memoriei Renascentiste” am urmărit imaginile care reflectau cele 3 virtuți teologice și cele 4 virtuți cardinale, șirul claselor sociale (de la nebunul în zdrențe la papă, papasă, împărăteasă și împărat). Studiul meu a fost calitativ, nu cantitativ, dar a fi putut fi și cantitativ dacă aș fi analizat, de exemplu, frecvența cu care apar

simbolurile negative față de cele pozitive sau, dintr-o perspectivă de gen, frecvența imagisticii feminine față de cea masculină. Am avut tendința de a merge spre această abordare, dar realitățile istorice au dovedit-o neconcludentă (în Renaștere, corpul feminin era folosit pentru ilustrarea conceptelor virtuților și viciilor pretutindeni în artele vizuale, nu doar în tarot).

În primul capitol al tezei (cel introductiv) se expune de obicei și metodologia pe care intenționezi să o aplici, iar în ultimul capitol, respectiv cel de concluzii, aceasta poate fi reamintită. În rezumatul tezei se expun, de asemenea, metodologiile folosite, după subiect și argument, împreună cu o privire generală asupra împărțirii tezei. Și, de ce nu, metodologia folosită poate fi reamintită și în fraza de început a fiecărui capitol.

Faptul că numești metodologia pe care o folosești nu este redundant, ci arată că ești în control și conștient de ceea ce faci. Bineînțeles că orice lucrare umanistă presupune (cel puțin!) o analiză vizuală și textuală, orice judecată asupra unei cărți sau act artistic presupune o analiză critică; la aceste tipuri de analiză procedăm aproape dintotdeauna (cel puțin din liceu, sigur), oricum, chiar dacă nu conștient, chiar dacă nu ne gândim să le numim așa.

Asta înseamnă a-ți expune metodologia: spune-mi ce faci ca și cum el, Marele Cititor Universal, nu ar avea cum să vadă și singur.

Capitolul 19

CUM ÎȚI ALEGI COMISIA

Cum e de dorit să fie aleasă comisia care va asista la susținerea tezei tale? Evident că nu tu, studentul, alegi comisia în fața căreia îți vei susține teza, dar uneori poți avea și tu opinii și sugestii. Coordonatorul tău va fi de obicei persoana care va lua deciziile și va face recomandările, poate și invitațiile. Dacă însă este posibil, aș recomanda insistent ca în comisie (mai ales dacă teza e de masterat sau doctorat) să fie cel puțin o personalitate cunoscută în domeniul în care ai scris. Nu te teme (sau luptă și învinge această teamă) să ia contact cu teza ta un nume mare, care să legitimeze importanța și calitatea a ceea ce ai făcut.

La susținerea tezei mele doctorale în Shakespeare am avut-o în comisie pe doamna profesor Kate McLuskie, directoarea Institutului Shakespeare din Stratford-upon-Avon, Anglia. Raportul extraordinar de elogios al acesteia (m-a numit fantastică și brillantă) legitimează oricând teza (devenită carte) pe care am scris-o.

La susținerea celeilalte teze doctorale, „Tarotul ca Artă a memoriei”, am avut în comisie două somități venite din afara institutului european: pe profesorul

Gherardo Ortalli și profesorul Evelyn Welch (academica fiind mama starului pop Florence Welch, din *Florence and the Machine*). Ortalli este dintre puținii istorici italieni care s-au ocupat în mod specific de tarot și au publicat articole și cărți academice serioase pe subiect, iar faptul că omul din scrierile cărui citam a scris extrem de laudativ despre teza mea mi-a dat o încredere enormă.

De fiecare dată când am auzit că va veni o somitate în comisie m-au trecut fiorii și am avut sindromul impostorului – ceea ce spune multe despre lipsa de încredere în mine pe care, în ciuda asigurărilor profesionale primite în timp, am continuat să o am. Ce i-aș putea spune eu, o actriță din România, despre Shakespeare, femeii (născută și educată la cel mai înalt nivel în Anglia) care era directorul Institutului Shakespeare (mai exact, chiar din Stratford, locul nașterii lui Shakespeare)? Probabil cam ce i-ar putea spune despre Eminescu cineva venit de pe Marte celui mai mare eminescolog în viață. La fel, ce i-aș putea spune eu (aceeași actriță româncă, fără niciun background în istorie), despre această invenție și tradiție pur italiană care e tarotul, părintelui academic al istoriei tarotului, care era Ortalli?

Am avut parte, în ambele cazuri, de un final fericit: aparent, tezele mele doctorale au avut ceva nou de spus, iar aceste somități au fost nu doar politicoase, ci efectiv elogioase. Dar și dacă nu ar fi fost așa, te

rog nu uita că academia înseamnă politețe și curtoazie și, cu cât numele e mai mare, cu atât persoana va fi mai drăguță și mai civilizată. Cum putem să ne dăm seama de diferență? Citind printre rândurile raportului scris și, plus de asta, dacă ți se va propune o continuare a tezei la un nivel mai înalt sau o bursă (se întâmplă, mi s-a întâmplat)... o asemenea propunere face cât o mie de cuvinte.

Capitolul 20

SUSȚINEREA TEZEI: LASĂ-ȚI PORCUL SĂ ZBOARE!

Ce înseamnă să îți susții teza? În engleză, procesul se numește „defense”, apărare, defensivă. Nu te speria, nu are loc chiar o luptă între tine și comisie, cu coordonatorul tău drept aliat și atât. Aproape sigur, nimeni nu va da cu pietre, nu va ieși cu scandal și lupte de stradă... Deși, trebuie să recunosc, mi s-a întâmplat să am la o susținere a tezei masterale parte de ceva destul de bizar, pe cât de neașteptat, pe atât de neplăcut (voi povesti acest episod imediat).

Ce se întâmplă de obicei la o susținere de teză? Se vor parcurge două etape. Mai întâi, te vei prezenta și îți vei expune, pe scurt, teza – titlul ei, argumentul tău, metodologia folosită, împărțirea pe capitole, concluziile finale. Apoi va urma cealaltă parte a susținerii, partea de care de obicei studentul se teme. Comisia va pune întrebări, jucând puțin rolul avocatului diavolului. Totul va dura maximum o oră, oră care ție ți se va părea foarte lungă, dar, în același timp, intensă.

Relaxează-te. Dacă ai ajuns să îți susții teza, nu prea ai cum să nu reușești să treci cu bine de această

întâlnire formală. Comisia ți-a citit lucrarea deja (dacă avem de-a face cu o comisie serioasă, așa cum sper) și fiecare dintre membrii săi a întocmit deja un raport. Tu primești și citești acest raport înainte, în cele mai multe dintre cazuri (în cazul doctoratelor, așa se procedează). Dacă s-ar pune problema să nu ai competențele necesare ca să treci de susținere, oamenii aceia din comisie nu ar fi acum acolo. Așa că... respiră. Fii calm și demn, nu umil și nesigur pe tine și pe teza ta. Ai făcut până acum tot ce ai putut. Acesta nu e momentul să fii nici modest, nici speriat.

Membrii comisiei îți vor pune întrebări nu din răutate, ci pentru că li se cere să le pună, aceste întrebări și răspunsuri fiind o etapă obligatorie a susținerii tezei (de licență, masterat sau doctorat). Un viitor academic precum ești tu ar fi de așteptat să poată vorbi în public despre rezultatul muncii lui. Se pun întrebări pentru a verifica cât ești de informat, spontaneitatea ta, parcurgerea bibliografiei și relevanța acesteia – dacă nu ți-a scăpat vreo carte publicată într-o limbă de circulație internațională care este esențială pentru subiectul tău. Se verifică abilitățile tale retorice și deschiderea spre dialog intelectual.

Am promis să revin cu povestea susținerii unei teze de-ale mele în care, spre surpriza mea, s-a cam dat cu pietre. Îmi susțineam teza de masterat despre Shakespeare la Departamentul de Studii de Gen și aflasem deja că sunt admisă în programul doctoral

din aceeași instituție (Central European University). Coordonatoarea mea avea doctoratul în studii dramatice, alt membru al comisiei era istoric și o a treia persoană era filolog, toate reprezentând Departamentul de Studii de Gen. În comisie a fost invitată o a patra persoană, dintr-un alt departament – cel de Istorie. Ei bine, aici a fost problema: viziunea clasică a istoricului nu s-a potrivit în vreun fel cu teza mea creativă și deconstructivistă. Ceea ce eu construisem în sfera simbolicului și metaforicului era luat *ad litteram* de doamna istoric, care s-a simțit atacată (aproape personal, după cum îmi amintesc cu amuzată stupefacție și acum) de conținutul tezei mele. Oricât de ciudat ar părea, comisia a fost schimbată pentru că doamna respectivă a refuzat brusc să mai facă parte din aceasta.

Am așteptat afară deliberarea, care a durat mai bine de o oră. Habar nu aveam ce făcusem greșit și dacă o să „treacă” teza sau nu. La un moment dat, doamna istoric a ieșit în sfârșit din sală, a venit la mine (ceea ce m-a cam speriat) și mi-a strâns mâna, felicitându-mă pentru teză. „Dar te rog să mă înțelegi, draga mea”, mi-a spus, „nu a fost nimic personal cu tine, știu că ești grozavă, doar că eu sunt un istoric, înțelegi?” Am înțeles, vai, diferența aceasta radicală dintre abordări ulterior, când am făcut doctoratul în istorie la Florența.

Revin la întrebările puse de comisie. De multe ori nu se pun doar întrebări, ci ți se fac sugestii de lectură, ți se propun direcții viitoare de cercetare, ți se recomandă studii de care i-a amintit în vreun fel sau altul unui membru al comisiei lucrarea ta. Dacă acesta va fi cazul, notează-ți ceea ce ți se recomandă, chiar dacă ultimul lucru de care îți pasă în acele momente este lucrarea altcuiva și sută la sută nu vei țâșni din sala unde are loc susținerea tezei tale direct într-o sală de lectură ca să parcurgi cartea lui Cutărescu.

Este o bucurie să fii acolo, să se vorbească despre munca ta. Nu există vreun motiv de îngrijorare sau teamă. Poate te așteaptă o carieră academică – în care vei vorbi în public mereu, cu lejeritate, susținându-ți opinia în mod elegant, dar ferm. O dezbatere academică este – cred și sper – o provocare intelectuală din care ieși mai deștept decât ai intrat, la fel și oponentul tău. Opiniile diferite, chiar contrare, argumentele în favoarea unei argumentări situate la pol opus față de a ta merită întotdeauna respectate.

Respectă comisia, respectă ocazia, respectă-ți teza. Mulțumește pentru întrebare, chiar dacă nu îi știi răspunsul. Mai ales dacă nu îi știi răspunsul! *“Thank you for your question”* este cel mai inteligent și mai diplomatic fel de a reacționa pe loc la o întrebare care pe moment îți pare dificilă. Ca să te relaxezi, ai nevoie de puțin timp – de aceea, mulțumește pentru întrebare și... spune ce simți! Spune, că oricum se vede.

Da. Exact ca actorul de stand-up care se simte paralizat de emoții și căruia îi tremură mâna pe microfon, spune (zâmbind deschis) ce simți: „Sunt cam emoționat, recunosc, și mă surprinde întrebarea dumneavoastră, nu știu cum de nu m-am gândit la ea. Dar, în timp ce-mi făceam cercetarea, m-am gândit la...”. Toate cuvintele de dinainte (sau altele, similare) ți-au dat un respiro mental pentru a te relaxa și a te gândi la răspunsul corect, cel de dincolo de emoții și stres.

Dacă nu știi răspunsul, mulțumește pentru întrebare – la fel ca și în cazul în care îl știi. Dacă ți se pomenește de o carte pe care nu ai citit-o, mulțumește pentru recomandare, ca și cum, după ce ieși din sală, primul lucru pe care l-ai face ar fi să cauți acea carte și să te pui pe citit. Dacă ți se sugerează (pentru o viitoare cercetare) o abordare diferită de a ta, mulțumește pentru idee, spunând că o vei lua în considerare (poate, cine știe, chiar o vei lua, doar nu trebuie să decizi acum).

Nu îți sugerez să reacționezi cu umilință la (ceea ce percepi tu ca fiind o) critică. Chiar dimpotrivă. Umilința nu își are locul în sala unde îți susții teza. Este vorba de politețe, de curtoazie – dialogul academic fiind bazat pe aceste două caracteristici: politețe și curtoazie. Pe respectul unei opinii, argumentări și perspective diferite. Dialogul (ca specie literară și filosofică) se bazează pe nevoia unor perspective și

abordări diferite. Discuțiile sunt menite să fie constructive și să ne ajute să creștem intelectual.

Nu uita nicio clipă că ești acolo pentru tine și că toți cei prezenți sunt acolo pentru tine. Ziua susținerii tezei este o celebrare, o sărbătoare. O bucurie că ai finalizat ceva foarte important, că ai făcut un mare pas înainte, indiferent dacă este vorba de o teză de licență, masterat sau doctorat. Această zi va fi menționată în CV-ul tău pentru tot restul vieții. Purcelul tău se va ridica în două piciorușe și va începe să dea din aripioarele care i-au crescut pe nesimțite, până ce se va înălța sus, printre nori.

Hai că scot șampania de la rece. Felicitări!

Capitolul 21

BIBLIOGRAFIA ȘI ANEXELE

Oricât ar părea de nedrept și de frustrant, bibliografia va fi cea mai vizualizată parte a tezei tale, cu toate că ea conține cea mai mică contribuție personală. Bibliografia este dovada cercetării tale, conține cărțile pe care le-ai adus în discuție și ți-au folosit în mod direct în text, dar și pe cele peste care te-ai uitat și le-ai considerat inutile, sau cu abordările cărora nu ești de acord.

Dacă lucrarea este amplă (o teză de doctorat, de exemplu), iar bibliografia este și ea la fel, atunci ar fi de dorit ca aceasta să fie structurată pe domenii de cercetare. În mod aproape inevitabil, membrii comisiei se uită peste ea la susținerea tezei, uneori căutând o anumită carte sau un anumit autor care se crede că ar trebui să nu lipsească de acolo, alteleori ca să verifice dacă ai idee despre conținutul unei cărți al cărei titlu este prezent în bibliografie. Nu de puține ori, membrii comisiei verifică dacă ai parcurs cărțile lor și le-ai adăugat în bibliografie – deci adaugă-le, mai ales dacă sunt specializați în subiectul tezei tale.

Și Anexele, ca și Bibliografia, sunt adesea răsfoite de membri comisiei – din curiozitate, pentru că se

știe că ele pot să conțină practic orice (recunosc, nu m-aș putea abține niciodată să mă uit peste Anexele unei teze). În general, anexele pot include: interviuri „întregi”, jurnale „întregi” de lucru (chiar dacă anumite lucruri incluse în acestea apar în textul principal al lucrării), poze, afișe, schițe, tabele de date, sondaje de opinie... Depinde de domeniul în care îți scrii teza. Deși Anexele (sau Apendicele) lucrării nu se consideră la paginație, posibilitatea de a conține niște materiale interesante va face ca lucrarea ta să fie și mai apreciată.

Concluzii

DECALOGUL TEZEI TALE

Voi încheia acest curs cu un decalog imaginar al tezei tale academice viitoare. Ce ar spune ea dacă ar putea vorbi?

Ți-ar porunci cam așa:

Porunca 1. Eu sunt Domnul Dumnezeuul Tău; să nu ai alți dumnezei afară de mine în anul sau anii când faci cercetare. Nu te risipi în alte proiecte uitând de mine, pentru că dacă faci asta, promit că îți voi mânca nervii și sufletul. Dacă nu îți termini lucrul la timp, te voi stresa și te voi face să te temi de mine, să nu te mai poți apropia de mine, dar nerezând în același timp să mă uiți.

Porunca 2. Să nu-ți faci chip cioplit, nici să te închini lui. Nu sunt bătută în cuie, nimic nu e bătut în cuie. Să te aștepți la schimbări de conținut și la surprize. Nu e bătută în cuie niciuna din părțile mele, oricât de mult ai ține la ele. Ipoteza de lucru, cu atât mai puțin. Schimbă, dacă e cazul, nu te încăpățâna. Dacă nu ajungi niciunde, sau ajungi la ceva nedemonstrabil, schimbă tot.

Porunca 3. Să nu iei numele meu, al tezei tale, în deșert. Nu mă lua în derâdere, pentru că eu nu

sunt o glumă. Dacă mă iei pe mine în derâdere, înseamnă că nu te iei nici pe tine în serios și, dacă faci asta, îți pierzi respectul față de tine și față de munca ta.

Porunca 4. Adu-ți aminte de ziua Domnului și o cinstește. Bucură-te de fiecare reușită, dar și de fiecare zi de vacanță. Nu te suprasolicita, că o să ajungi foarte repede, în felul ăsta, la stres și dezechilibru. Nu deveni un *geek* care nu poate să aibă viață socială chiar deloc. Îndepărtează-te de mine în câte-o sâmbătă seara ca să te poți întoarce la mine cu mintea proaspătă.

Porunca 5. Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca bine să-ți fie. Respectă oamenii cu care lucrezi. Nu lucra pentru ei, ci cu ei. Alege bine și cu mintea limpede cu cine lucrezi, cu ce coordonator, cu ce cărți și autori.

Porunca 6. Să nu ucizi. Nu te descuraja, nu îți omorî ideile în fașă. Nu renunța la ceea ce faci, chiar dacă ți-e greu. Nu-ți omorî imboldul de a face mai mult sau mai bine, de a îndrăzni o anumită comparație sau abordare.

Porunca 7. Să nu fii desfrânat. Nu inventa niciodată citate și date, nu inventa referințe precum numărul de pagină la care ai găsit citatul, doar pentru că ai uitat să îți notezi referințele corect. Și să nu falsifici niciodată datele cu care lucrezi doar ca să se potrivească ipotezei și mai ales concluziilor lucrării tale.

Porunca 8. Să nu furi. Nu plagia. Pe nimeni, niciodată. Nu fi incorect, pentru că acest lucru se va

descoperi și te va urmări. Citează corect și cu respect. Recunoaște creditele celor care le merită. Recunoaște cine ți-a dat o idee, în nota de subsol și în cuvântul-înainte. Nu te crede atât de puțin original, încât să ai nevoie să furi de la altul; nu ești.

Porunca 9. Să nu ridici mărturie mincinoasă împotriva aproapelui tău. Să nu diminuezi meritele altora. Fii corect până la capăt. Academia este despre adevăr, cu care vin împreună și binele, și frumosul – știi triada.

Porunca 10. Să nu poftești nimic din ce este al aproapelui tău. Nu invidia ceea ce obțin alții prin munca sau prin scrierea lor de geniu (sau prin orice alt mijloc – nu contează, oricum impostura iese la iveală până la urmă). Recunoaște valoarea celui alt și o să vezi că și ție ți se va recunoaște valoarea. Academia este despre colectivitate, despre a împărtăși, nu despre individualism. O lume devine mai inteligentă și mai bună dacă lucrează împreună, nu fiecare separat.

Concluziile ar trebui să le tragi, însă, singur. Totuși, o concluzie principală finală tot nu mă pot abține să nu ți-o sugerez: E posibil și chiar probabil să te distrezi scriindu-ți teza. Eco a avut dreptate. Hai, pune mâna și începe!

BIBLIOGRAFIE

- Albaugh, Ralph Mattern, *Thesis Writing, a Guide to Scholarly Style*, Hassell Street Press, 2021.
- Booth, Wayne C., *The Craft of Research*, Fourth Edition (Chicago Guides to Writing, Editing, and Publishing), Chicago, University of Chicago Press, 2016.
- Eco, Umberto, *Cum se face o teză de licență*, traducere de George Popescu, București, Editura Pontica, 2000; ed. rev., Iași, Editura Polirom, 2006.
- Evans, David, Paul Gruba, Justin Zobel, *How to Write a Better Thesis*, Melbourne, Melbourne University Publishing, 2012.
- Greetham, Bryan, *How to Write Your Undergraduate Dissertation*, Red Globe Press, 2014.
- Lipson, Charles, *How to Write a BA Thesis*, Chicago, University of Chicago Press, 2005.
- Lloyd, Robert, *How to Write a Literature Review: Purpose, Process & Practical Guidance*, autopublicat pe Amazon, 2023.
- Lunenburg, Fred C., Beverly J. Irby, *Writing a Successful Thesis or Dissertation: Tips and Strategies for Students in the Social and Behavioral Sciences*, Corwin, 2007.
- Missildine, Michael, *Dissertation Mastery: Navigating Research, Writing, and Defense for Academic Success*, autopublicat pe Amazon, 2023.
- Murphy, Paul, *Academic Writing: Mastering Citation and Referencing*, Prosperity Education, 2023.
- Nedelea, Patricia, *Didascaliile lui Camil Petrescu – o scriitură dramatică unică*, Editura Eikon și Editura Școala

- Ardeleană, Colecția Școala Ardeleană de Teatrolgie, 2020.
- Nedelea, Patricia, *Femina Ludens Playing Shakespeare*, ebook, Amazon, 2017.
- Nedelea, Patricia, *Femina Ludens: Re-Con-Queering Shakespeare*, Pittsburg, RoseDog Books, Dorrance Publishing, 2012.
- Nedelea, Patricia, *Ochiul care privește, ochiul care plătește (și nici nu clipește) – un studiu sociologic*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2012.
- Nedelea, Patricia, *Three Shakespearean Graces: a Queer Perspective*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2012.
- Penn, Joanna, *How To Write Non-Fiction: Turn Your Knowledge Into Words* (Writing Craft Books), Curl Up Press, 2018.
- Rafiq, Muhammad, *Literature Review Simplified: A Practical Guide for Beginners*, autopublicat pe Amazon, 2022.
- Shore, Zachary, *Grad School Essentials: A Crash Course in Scholarly Skills*, California, University of California Press, 2016.
- Sternad, Dietmar, *The Thesis Writing Survival Guide: Research and Write an Academic Thesis with Less Stress*, Econcise, 2023.
- Tan, Willie, *Research Methods: A Practical Guide for Students and Researchers*, World Scientific, 2020.
- Turabian, Kate L., Wayne C. Booth, Gregory G. Colomb, *Manual for Writers of Research Papers, Theses, and Dissertations*, Chicago, University of Chicago Press, 2007.

